

MARGUTIS

LIEPA RUGPIŪTIS
JULY · AUGUST
1955

MARGUTIS

Lithuanian Language Monthly Journal

6755 So. Western Ave. Chicago 36, Ill.

GRovehill 6-2242

Founded in 1928 by **ANTANAS VANAGAITIS****Advertising Rates on Application**

Entered as Second Class Matter May 16, 1928 at the Post Office at Chicago, Illinois, under the Act of March 3, 1879.

Subscription rates: USA and Canada \$3.00 per year; elsewhere \$4.00. Single copy 30c.

VIRŠELYJE:

Ona ir Kazys Karpiai

(Žiūrėk pasikalbėjimą su K. Karpium jo 60-ties metų amžiaus sukakties proga).

**CARR MOODY
LUMBER CO.**

STANLEY LITWIN, Pres

3039 South Halsted Street

Tel. Vltory 2-1272

Apžiūrėkite didelį pasirinkimą LENTŲ—MILLWORK—STOGŲ ir NAMAMS reikalingas medžiagas.

Perstatydami savo namus pasitarkite su mūsų EKSPERTAIS

APSKAICIAVIMAS IR PRI
STATYMAS TEIKIAMAS
NEMOKAMAI**OGDEN HILL
STORE**BICYCLE
HEADQUARTERS

6317 S. Ashland Ave.

Chicago

Phone: GRovehill 6-9872

ŽYMAUSIŲ FIRMŲ
DVIRAČIAI - BICYCLES
Ekspertiškas pataisymas
Visokios dalys (parts)
dviračiams**GUŽAUSKŲ
BEVERLY HILLS
GĖLINYČIA**

2443 W. 63rd St.

PRospect 8-0833

PRospect 8-0834

Gražiausios gėlės vestuvėms, bankietams, laidotuvėms ir visokioms kitoms progoms kaip papuošti, apdovanoti ir pradžiuginti.

VADOVAS Į SVEIKATĄ

Geresniam sveikatos išlaikymui nauja knyga

BŪKITE SVEIKI

kurią parašė ir išleido Dr. Steponas Biežis. Šioje knygoje aprašoma svarbieji sveikatos išlaikymo dėsniai: kaip būti sveiku ir ilgai gyventi.

Ši svarbi knyga privalo rasti kiekvienoje lietuvių šeimoje. Kaina tik 2 doleriai su prisijuntimu.

Antra laida iliustruota daugeliu atvaizdų.

Užsakymus siųskite knygos autoriui:

DR. S. BIEŽIS,

3241 W. 66th Place,

Chicago 29, Ill.

Telefonas: REpublic 7-7868

LAIDOTUVIŲ DIREKTORIAI

**MAZEIKA
& EVANS**

6845 South Western Avenue

Tel. REpublic 7-8600

PREZIDENTO ANTANO SMETONOS ATSIMINIMAI

(surašyti Šveicarijoje 1940 m. liepos 1—25 d. d.).

Teisingas Lietuvos istorinių įvykių nušvietimas ir įvertinimas yra visų sąmoningų lietuvių reikalas. Tas darbas nėra lengvas, nes istorija yra žmonių, o ne dievų padaras. O juk nėra žmogaus, kurs neklystų ir kitų neklaidintų. Ir nėra žmogaus, kurį reikėtų dievinti. Bet vis dėl to ne visi žmonės yra lygūs savo išmintimi, dorybėmis, darbais. Prezidentas **Antanas Smetona** yra suvaidinęs didelį vaidmenį Lietuvos istorijoje, apie kurią šiandien šnekame, ją remiamės ir žvelgiame ateitin. Manome, kad bus tikrai naudinga susipažinti iš tiesioginių šaltinių apie Sovietų Sąjungos įvykdytą Lietuvos okupaciją. Čia skelbiamuose prezidento Antano Smetonos atsiminimuose, kuriuos jis surašė, išvykęs iš Lietuvos ir tebegyvendamas Šveicarijoje, randame jo paties pertiektą paveikslą, kaip praėjo Lietuvos nepriklausomybės paskutinės valandos. — Atsiminimus spausdiname ištisai, nepraleisdami nei vieno žodžio. Red.

LIETUVA

PRIEŠ MIRŠTAMĄ PAVOJŲ

Jau prie gen. Černiaus, kaip ministro pirmininko, Gynimo Taryba svarstė klausimą, kas daryti, jei ateitų rimtas pavojus Lietuvos laisvei. Taryba visa pasisakė, jog tuomet reiktų visomis priemonėmis, taigi ir ginklu, pasipriešinti, nors ir nebūtų vilties laimėti. Tegu užpuolikas, ji samprotavo, smarkiau nuniokotų mūsų kraštą. Jam ginantis, nekaip nesiginant. Tačiau tas įvykis paliktų atsimušęs lietuvių sąmonėje, jog tauta, kiek įmanydama, gynė savo garbę. Vadinas, gynimasis svertų ir ateičiai. Ta prasme viešai pasisakydavo juk mūsų vadai, kariai ir nekariai, kalbėdami į kariuomenę, organizacijas ir visuomenę. Ginklu susidūrus su užpuoliku, krašto vadovybė, Tarybos manymu, turėtų saugotis, kad ne akliūtų jo rankosin. Be to, reiktų paslėpti aukso ir valiutos atsargą. Tam tikslui buvo ketinimas pakeisti ir Lietuvos Banko statutas.

Ministru pirmininku tapus A. Merkiui, tas klausimas vėl iškilo Gynybos Taryboje ir Ministrų Taryboje. Jis taip pat buvo sprendžiamas, kaip ir prie gen. Černiaus: gera valia niekam neužleisti Lietuvos suverenumo ir ginklu smurtui priešintis.

Tačiau nė ministrų pirmininkų, nė kariuomenės vadų nebuvo patiekta plano, kaip gintis: nebuvo tam paruoštas ir valsty-

Antanas Smetona poilsio metu

bes aparatas, nors aš, kaip Resp. Prezidentas, dažnai juos dėl to akindavau. Kodėl nebuvo?... Visokie einamieji reikalai, labai ir nelabai svarbūs, nustelbdavo šį pagrindinį valstybės dalyką. Jis tada taip vis būdavo atidėliojamas rytdienai, nes vis rodydavosi, jog dar suspėsime.

Klausimą priešintis ar nesi-priešinti svetimai invazijai pas-kutiniu metu, sako, ėmusios svarstyti kavinės ir restoranai — svarstyti savotiškai, būtent: po katrais geriau patekti? Po vokiečiais ar po rusais? Kai sti-prios savos propagandos nebu-vo, kai mūsų politinės srovės perdaug ėmė savavaliuoti, tai lengva buvo pasišauti svetimai propagandai. Atsiminkime: Vie-ningos valdžios idėja buvo su-žalota srovių konsolidacijos, ki-tų vadinamos koalicija.

Kas toliau? Buvo daug simp-tomų, jog Sovietų Sąjunga ruo-šiasi didžiu smurtu prieš Lietu-vą. Sūjudo subjero, kaip nie-kuomet, požemio komunistų spauda prieš mūsų vyriausybę, ypačiai prieš min. pirm. Merkį ir vid. reik. min. Skučą, prana-šaudama greitą fašistinės "sme-toninės valdžios" galą ir laimin-gą Lietuvos įsijungimą Sovietų Sąjungon. Šit ir Tasso Telegra-mų agentūra paskelbė nebūtų dalykų, jog mūsų vyriausybės organai landžioją ir ardą rau-donosios armijos igulas. Kas da-ryti? Pasiųsti Maskvon užs. reik min. Urbšį, kad patirtų, iš kur tokie neteisingi kaltinimai. Va, atvyko Kaunan ir įgaliot. min. Natkevičius, ir atvykęs nušvie-tė staigią Sovietų ūpo atmainą Lietuvai. Pirma jis buvo drau-gingas, o nuo ar 10 d. gegužės ūmai virtęs priešingas. Ar ne geriau, sako, būtų į Molotovą nuvykus min. pirm. Merkiui, o ne min. Urbšiui. Molotovas vie-name pasikalbėjime rūsčiai iš-

sižeidęs, jog ⁴tai, kas Lietuvoje darąsi, liečią daugiau vidaus, nekaip užs. reikalus. Min. Ta-ryba nutarė pasiųsti Maskvon vis dėlto min. Urbšį, juk Lietu-vos vidus yra, kaip ir sutartyje numatyta, mūsų vyriausybės ži-nioje. Min. Urbšys teiraujasi pas Pozdniakovą, ar jo atvyki-mas Maskvoje būtų pageidauja-mas. Teiraujasi, bet atsakymo negauna. Grįžus Natkevičiui sa-vo postan, gauta žinia iš Mask-vos, jog Molotovas norįs matyti min. pirm. Merkį ir su juo kal-bėti. Merkys pasiskubino va-žiuoti... Iš Maskvos jis praneša, jog gerai būtų, kad Prezidentas parašytų lojalumo laišką Kali-ninui (mūsiškai būtų — Sovie-tų Prezidentui). Paabejojau, ar verta tas žygis daryti. Bet min. pirm. pavaduotojas Bizauskas, min. Urbšys, min. Musteikis ir, jei neklystu, min. Skučas įrodi-nėjo, jog toks laiškas būtų nau-dinga. Sutikau. Laiško turinys maždaug toks: Lietuvos santy-kiai su Sovietais visą laiką bu-vo labai geri ir draugingi. Lie-tuva laikėsi, laikosi ir laikysis visų sutarčių, su jais sudarytų, ir nesitars su jokia trečia vals-tybe, priešinga Sovietams. Šis laiškas buvo įduotas min. Urb-šiui, kurs pirm. Merkio prašo-mas važiavo Maskvon. Pirmi-ninkas, mat, norėjo greitai pa-tirti, kas darosi Lietuvoje ir kas vyriausybės paruošta prieš pra-simanytus Molotovo jai kaltini-mus.

Birželio mėn. 12 d. apie 15,30 val. grįžo iš Maskvos min. pir-mininkas ir atvyko Prezidentū-ron tarp 16—17 val. Grįžo labai nuvargintas, nukamuotas. Ne-trukus atėjo ir v. r. min. Stuč-čas. Trumpai drūtai papasakojo pirmininkas apie savo nemalo-niausią vizitą pas Molotovą. Apie 19 val. vakare atvyko ma-nęs pasveikinti (mano vardadie-

nio išvakarėse) Šaulių ir Skau-tų Sąjungos. O apie 10 val. te-ko man važiuoti teatran, kai jaunalietuviai mano garbei tu-rėjo paruošę koncertą. Be ma-nęs, teatre buvo ir keli minis-trai su min. pirmininku ir Valst. Kontr. Šakenis. Nebuvo links-ma, nes Lietuvos sielvartas grau-žė visus. Tik sugrįžus iš teatro apie 22 val. Prezidentūroje su-sirinko Ministrų Taryba ir ka-ro vadovybė (gen. Vitkauskas ir gen. Pundzevičius) išklausyti min. pirm. pranešimo. Pranešta maždaug šiaip: Molotovas kalti-na Lietuvos vyriausybę, jog per savo organus provokuojanti rau-donosios armijos karius, klastin-gai juos viliojanti į užkampius, kankinimais kvočianti, norėda-ma iš jų išgauti armijos paslap-čių. Tai rodą Butajevą, Šaudin-co ir dar kurio ten kareivio pa-sisakymai. Lietuvos vyriausybė tatai žinanti labai gerai, tik ne-norinti prisipažinti kalta. Įkarš-tyje Molotovas apsimetęs nuste-busiu, kad ligšiol vid. min. gen. Skučas ir saugumo departamen-to direktorius Povilaitis tebesą savo vietose. Juk abu esą tiek nusikaltusiu, kad jau senai ver-tėjo juodu atiduoti teismui ir nubausti. Molotovo kalba buvu-si labai nekultūringa. Žvėriškai žiauri. Kalbėdamas svaides vi-sokiais grąšinimais Lietuvai. So-vietai, girdi, darą lietuvišką, o Lietuva antisovietiską politiką. Ji neparodžiusi jokio džiaugs-mo, jokios padėkos už Vilniaus grąžinimą. Sovietams kariaujant su Suomija, lietuviai, ypatingai jų spauda, reiškę simpatijas suo-miams. Gen. Raštikis buvęs vie-nintėlis augštasis pareigonis, kurs nuoširdžiai palankus So-vietams, bet dėl to palankumo šis esąs paleistas iš kar. vado pareigų atsargon. Pirm. Merkys kelis kartus buvęs Molotovo kviečiamas į savę, buvęs bara-

„BE REIKALO NEKELK — BE GARBĖS NENULEISK“

Respublikos Prezidentas įteikia kardus pakeltiems į karininko laipsnį kariūnams

mas ir koneveikiamas, tačiau negavęs iš jo jokių suformuotų reikalavimų Lietuvai. Tokie reikalavimai, baigę p. Merkys pranešimą, gali būti įteikti per min. Urbšį, palikusį dar Maskvoje. Beje, Molotovas ypatingai nirtęs, jog Lietuvos spauda nuteikianti visuomenę labai nedraugingai Sovietų atžvilgiu. Bent pusę valandos plūdęs pirmininką dėl XX Amžiaus karikatūros, pajuokiančios lietuvius, garbinančius bolševizmą.

Išklausę pirm. Merkio pranešimo, posėdžio dalyviai kone visi buvo nuoinonės, kad reikia laukti žinių iš Urbšio, nors visiems buvo aišku, jog spėjamieji reikalavimai žada labai daug pikto, stačiai baisaus smūgio Lietuvai.

Birželio 13 d. mano vardadinis. Atvažiavo mano žmona iš kaimo, iš Užugirio Kiemo. Jai pasakiau, jog mums su vaikais,

vyriausybei ir daug kam, teks gal būt, netrukus trauktis iš Lietuvos drauge su mūsų kariuomene, priešinantis Maskvos bolševikų smurtui. Taigi, grįžusi ūkin, tesusideda reikalingus kelionei daiktus ir laukia iš manęs žinios, kur linkui automobiliu vykti. Pridūriau, gal Smalininkų linkui, nes Žemaičiuose dar nebuvo raudonosios armijos. Būdamas labai pavargęs įsakiau nieko nepriimti su sveikinimais. Taigi nesutikau priimti ir arkivyskupo Skvirecko, ketinusio ateiti į mane. Jis telegrama pasveikino mane.

Vakar po posėdžio buvau priminęs pirmininkui Merkiui, kad ilsėdamasis apgalvotų projektą, kas darytina šioje, nematytai sunkioje, būklėje. Šiandien laukiau jo vakare ateinant, bet neatėjo. Ir jis Antanas, tai gal norėjo būti namie, ilsėjosi, mąstė, dar ne visai atsigodęs iš Ma-

skvos pragaro. Kita vertus, naučiau jo nesugebėjimą sunkiomis valandomis dairytis ir ką planingo ruošti. Jis tarytum laukė, jog kitas kas už jį padarys, ką jis pats privalytų daryti. Nesiryzo, svyravo. Mane pasiekė gandas, jog liaudininkų ir kr. demokratų Ašies žmonės irgi svarstą kavinių pagautą problemą, katriems geriau nusileisti, rusams ar vokiečiams, į katriuos geriau šlietis, tarytum nebūtų trečios išeities: Priešintis! Kas žino, gal Ašies nusistatymas nusilenkti rusams bolševikams bus padaręs įtakos ir pirmininkui Merkiui? Ir toji nuodėminga mintis mane vargino.

Birželio 14 d. Rodos, tarp 11 ir 12 valandos buvo atėjęs į mane Valst. Kontr. K. Šakenis. Jis sakė tik dabar matėsi su adv. Norgilu, kuris patyręs iš vieno vokiečio (man jo pavardė žinoma), jog netrukus Sovietai pa-

statysią Lietuvoje pasieniuose savo sargybas ir stropiai saugosią sienas. Lietuvos kariuomenė būsianti ardoma, skirstoma ir galiausiai paleista. Tokią žinią išgirdęs, paprašiau K. Šakenio kiek galint, greičiau ją pranešti min. pirm. Merkiui. Kaip pasakui patyriau, Šakenis niekur negalėjo jo sumedžioti. Tik apie 22 val. vakare p. Merkys atvyko į mane Prezidentūron. Visą dieną sakėsi, ilsėjėsis savo ūkyje Lapiuose. Atkartojau jam visą, ką buvau girdėjęs iš p. Šakenio. Buvo pirmininkas labai nusiminęs, apatingas, ir toji žinia, matyt, jam išpūdzio nepadarė. Paklaustas, ar neturi kokių žinių iš p. Urbšio, atsakė, neturįs, bet tikįsis greitai gauti: Mum bekalbant, iš užs. min. pranešė, rodos p. Turauskas, jog iš p. Natkevičiaus ar iš p. Urbšio tik esąs gautas išpėjimas, kad lauktume šifruotos telegramos,—telegramos iš Maskvos. Joje busią išdėstyti Molotovo reikalavimai. Šit jau tarp 23—24 val. Pirm. Merkys prašė mane leidimą sukviesti Ministrų Tarybą Prezidentūron naktį apie 3 val., vadinasi, jau birželio 15 d. Ligi to laiko gal jau būsianti sulaukta ir iššifruota laukiamoji telegrama, iš kurios paaiškėsia, ko reikalauja Sovietai. Paaiškėjus teksią vyriausybei pasitarti ir pasisakyti, kas darytina.

Birželio 15 d. Ministrai susirinko Prezidentūron jau tarp 1—2 val. (naktį). Nebuvo min. gen. Skučo (Merkio pirm. pasiūlytas buvo jau birželio 12 d. atsistatydinęs), nebuvo nė p. Urbšio (Maskvoje), o min. Galvanauskas kažkodėl neatėjo. Posėdin atvyko Valst. Kontr. K. Šakenis, kar. vadas gen. Vitkauskas, gen. štabo virš. gen. Pundzevičius ir Min. Tarybos reik. vedėjas Mašalaitis. Dar nebai-

gus šifruoti višum minėtos telegramos, buvo gautas iš p. Natkevičiaus ar p. Urbšio telefonu pranešimas iš Maskvos. Molotovas reikalavo: 1) gen. Skučą ir direktorių Povilaitį atiduoti teismui nubausti, 2) paleisti esamąją Ministrų Tarybą ir sudaryti naują tokią, kokia būtų "prijamlima" (patiktų) Sovietams, 3) priimti Lietuvon raudonosios armijos tiek ir tose vietose, kiek ir kur Maskvos bus nurodyta. Mūsų vyriausybės atsakymas turi būti duotas taip, kad Maskva jį gautų ne vėliau kaip 9 val. tą pat dieną. Ultimatumas, kuriam svarstyti laiko buvo tik apie 3 val.

Visi nusiminę, kaip žemę pardavę. Niekam nebuvo noro kalbėti. Rodos, visiems turėjo būti aišku, jog sutikti su tokiais reikalavimais yra lygu atsisąžadėti Lietuvos suverenumo ir pavirsti bolševikiška Sovietų provincija. O juk sutartimi Maskva buvo pasižadėjusi gerbti Lietuvos nepriklausomybę, nesikišti nė į jos vidaus tvarką, nė į jos socialinę santvarką, nė į jos šio-kią ar tokią vidaus politiką. Dabar begėdiškai ji laužo savo žodį ir smurtu grąso. Kai kiti nerado žodžių, tai man, kaip Resp. Prezidentui, teko prašnekti ir kitus prašnekonti.

Priminiau, ar prieš savaitę Ministrų Tarybos pareikštą nuomonę: Jei rimtas pavojus grąsyty Lietuvos suverenumui, tai nieko daugiau neliktų, kaip tam grąsymui pasipriešinti dargi ginklu, ir priešinantis trauktis vyriausybei drauge su kariuomene iš savo krašto, kaip pirma buvo kalbėta. Su Maskvos smurtu, sakiau, nesutikti, ir jei nebent nusileisti vienur: sudaryti naują Ministrų Tarybą, kuri būtų "prijamlima" Sovietams ir Lietuvai. Daugiau nieko! Šiąja prasme pagal mane pasisakė:

aps. min. gen. Musteikis, sus. min. Masiliūnas, teis. min. Tamošaitis*), šv. min. Jokantas, Val. Kontr. Šakenis. Kiti posėdžio dalyviai tylėjo arba reiškė abejojimus.

Šit jau ir telegrama iššifruota (rodos, apie 4 val.). Jos tekstas maždaug atitiko telefonu gautą tekstą. Min. pirm. pavaduotojas p. Bizauskas, kurs pirma iš posėdžio kambario buvo pasišalinęs, staiga prašneko, jog reikia su visais Maskvos reikalavimais sutikti, nes jie vykdant galima busią sušvelninti. Tuojau, jis sakė, pasikviesti gen. Raštikį ir jam, kaip turinčiam Maskvoje gerą vardą, kaip jos "personai gratai", pavesti sudaryti naują Ministrų Tarybą. Apie kitu du reikalavimu dar teksią pasikalbėti ir pasiderėti su Maskva dėl naujųjų raudonosios armijos įguly. Ši min. Bizausko pasiūlymą labai parėmė min. pirm. Merkys ir min. Audėnas. Kiti tylėjo, kiti buvo linkę pritarti. Gen. Raštikis atvyko, rodos, apie 5 val. Atpasakojus trumpai bylą, vėl atgijo diskusijos: sutikti ar nesutikti su Maskvos reikalavimais. Ministrai: Musteikis ir Jokantas ir valst. kontr. Šakenis laikėsi savo pirmųkštės nuomonės: nesutikti! Min. pirm. Merkys, jo pavaduotojas Bizauskas, min. Audėnas, kar. vadas Vitkauskas, buv. kar. vadas gen. Raštikis griežtai pasisakė: sutikti su visais reikalavimais! Min. Masiliūnas ir min. Tamošaitis nė šiaip nė taip nesiryžo. Juodu susvyravo, rodos, savo abiejų kolegų iš šalies paveikti. Kaip manyti, lemiamos reikšmės turėjo

*) Šiuo abu ministru pritarė tik pasyviai pasipriešinimui: — Vyriausybė tegu tik pasitraukianti iš savo krašto, o ginklu nesipriešinti. A. S. m.

Prezidentas Antanas Smetona Chicagoj

min. pirm. Merkio ir abiejų karvadų, esamojo ir būsimajo, Vitkausko ir Raštikio, nuomonė.

Resp. Prezidentas: Tik viena koncesija būtų galima padaryti: Atsistatydinti esamajai vyriausybei ir pavesti naują sudaryti gen. Raštikiui, kaip patikimam (Molotovo žodžiais) Sovietams žmogui. Tačiau ir toji koncesija nieko negelbėtų, nes, atmetus kitu du jų reikalavimu, vis tiek jis pavartotų smurtą prieš Lietuvą. Vadinasi, noromis nenoromis visomis galimomis priemonėmis jam pasipriešinti. Mūsų pasipriešinimo

žygis, nors ir neišgelbėtų Lietuvos laisvės, tačiau parodytų, kaip neseniai buvo savybėje manoma, lietuviams ir prašaliečiams, jog tauta nori laisva gyventi. Min. Bizauskas gynė priešingą, savo, nuomonę. Esą, mūsų priešinimas labai supykintų Maskvą, ir ji įtužusi baisiai nušalintų mūsų kraštą. Mūsų kilnūs gestai (mojus) užtrauktų žiaurų Sovietų smūgį. Taigi, nusileisti, sutikti!

Prezidentas: Gen. Skučą ir direkt. Povylaitį atiduoti be jokio teisės pagrindo teismui būtų lygu pripažinti teisybę pra-

simanytiems Molotovo kaltinimams. Gen. Skučas, būdamas vid. reik. ministru, niekur nėra prasilenkęs su mūsų sutartimi duotais pažadais Maskvai ir ėjo pareigas Prezidento nurodyta linija. Kaip gi dabar Prezidentas galėtų sutikti, kad jis būtų atiduotas teismui nubausti. Už ką?... Bizauskas užargumentavo priešais Estijos pavyzdžiu. Esą, raudonosios armijos kareivis užmušęs pasienyje estų kareivį, ir vis dėlto Estijos vyriausybė, Sovietų spiriama, turėjusi pripažinti, jog buvę priešingai: jog estas užmušęs raudonosios

armijos kareivį. Taigi ir mums nekaltiems reikia dabar prisiimti Maskvos primetamą kaltę ir tautos gelbėjimui paaukoti gen. Skučą ir direkt. Povylaitį. Nors p. Bizausko argumentacija buvo naivi ir pigi, jai tačiau pritarė min. pirm. Merkys, min. Audėnas, esam. ir buv. kar. vadai — gen. Vitkauskas ir gen. Raštikis. Ką jie būtų sakę, jeigu jiems būtų tekę tapti vietoje gen. Skučo ta išperkamąja auka?... Pirm. Merkys guodėsi ir kitus guodė, esą, vid. reik. ministro ir saugumo depart. direktoriaus išdavimas netaip jau baisus dalykas. Juk mūsų prokuroras — rašys jam kaltinamąjį aktą, mūsų teismas spęsias jų bylą, tai gali juodu lengvai nubausti arba ir visai išteisinti. Tokia paguoda raminosi ir kiti, išdavimo šalininkai. Jiems neatėjo galvon, jog kaltinimui nėra jokio teisėto pagrindo: jie tektų pramanyti arba sutikti su melu, Maskvos pakištu.

Kaip pasielgti Resp. Prezidentui, kai min. pirmininkas Merkys, gen. Raštikis, kandidatas naujuoju min. pirmininku, ir esamasis kar. vadas gen. Vitkauskas visais reikalavimais nusileidžia Maskvos smurtui? Skirti jų vieton naujus? Nebėra laiko, nes tuojau reikia duoti ultimatumui atsakymas. Ir ką skirti? Iš ko pasirinkti?... Taip esant. Prezidentui teko ryžtis: teko, kaip jau minėta, vis dėlto laikytis savo skirtingos nuomonės. Jis pavedė gen. Raštikiui sudaryti naują vyriausybę ir pareikė kitų dviejų Maskvos reikalavimų svarstyme nebedalyvausiąs, nors posėdyje pasiliksias, pats, kaip jam Konstitucija leidžia, arba atsistatydinsias arba pavesias savo pareigas laikinai eiti min. pirmininkui. Toks jo nusistatymas turįs būti įrašytas posėdžio protokolan. Visi pose-

džio dalyviai⁸ pasisakė už tai, kad Prezidentas neatsistatydintų, o tik kurį laiką atostogų paimtų. Prezidento atostogomis, rodės, buvo labai patenkinti ministrai Bizauskas ir Audėnas.

Šia proga ne pro šalį būtų mažas ekskursas. Krikščionių demokratų tarpe būta žmonių, kaip tekdavo nugirsti, kurie laikę tautininkus sau pavojingesniu už bolševikus. Kai paleidžiant gen. Černiaus ir darant p. Merkio Tarybą, buvo kalbinamas prof. Jurgutis finansų ministru, profesorius išsižada: Merkys neturi gero vardo, dėlto neičiau jo Tarybon. Jo taryba teisilaikytų vieną kitą savaitę. Ją nuverstų liaudininkų, krikščionių demokratų ir bolševikų (komunistų) opozicija. Panašiai tuomet pasisakė ir kar. vadas, gen. Raštikis. Jo nuomone (Prezidentui pasakyta), Ministrų Tarybon reikia būtinai išleisti liaudininkai ir kr. demokratai, nes, jų neįsileidus, dargi kr. demokratai pavengtų talkos su komunistais prieš vyriausybę. Ar taip tikrai būtų buvę, — nesiimu spręsti. Viena buvo žinoma, Tautininkų Sąjungos šefas, Resp. Prezidentas, buvo labai nemėgstamas kr. demokratų. Taigi dabar, išėjus jam atostogų, gal būt, švitėjo Ašiai viltis, kad jos politinė linija ims viršų vyriausybėje.

Kodėl Prezidentas ryžosi pasisąlinti, — bus dar plačiau paaiškinta. Dabar apie tai, kaip buvo diskutuojamas atsakymas Maskvos ultimatumui. Maža laiko, reikė skubėti, nes jau tarp 5—6 valandos. Kar. vadas, gen. Vitkauskas, karščiavosi, nes jam esą, tarp 8—9 val. tenką įspėti gen. štabą, kad kariuomenės dalys neimtų automatiškai veikti, priešintis. Nebeatsimenu gerai, kuris ministras (rodos, apsavgos, gen. Musteikis), siūlė maž-

daug šiokią atsakymą: Lietuvos vyriausybė protestuoja prieš Sovietų reikalavimus, kaip visai nesuderinamus su sutartimis, bet, nematydama kitos išeities, jiems nusileidžia. Sutikimo šalininkai, pabūgę tokio stataus teksto, siūlė išbraukti protestą. Tuomet kitas kas pasiūlė daug švelnesnę formą: Nors Sovietų reikalavimai priešingi sutarčiai, Lietuvos vyriausybė tačiau, neturėdama kitos išeities, su jais sutinka. Ar šioks ar kitoks atsakymas pasisūtas Maskvai, — kas žino? *)

Prezidentas, min. pirm. Merkys, kaikurie ministrai tarėsi su gen. Raštikiu, kaip nauju min. pirmininku, dėl naujos, ketinamos. Min. Tarybos narių. Toliau, dar pasikalbėjus apie susidariusią būklę, prezidentas pasirašė aktą esamam min. pirmininkui paleisti ir naujam paskirti. Apie 12 valandą **) atėjo žinia, jog Maskva nesutinkanti, kad gen. Raštikis būtų min. Pirmininku. — Čaly kawal djabli wzieli! — pasakytų lenkas. Visos optimistų viltys sugriuvo... Labiausia buvę nemaloniai nustebintas min. Bizauskas, tikėjęs Maskvos reikalavimų sušvelninimo.

Teko eiti tragingoji programa toliau. Katras ims laikinai eiti Prezidento pareigas: Ar Merkys ar gen. Raštikis? Šiai nemaloniai naštai kantriai spyrėsi, vienas ir antras teisindamiesi neturį Maskvos pasitikėjimo.

Tęsinys psl. 32

*) P. Žilinskio, Min. Tarybos reik. vedėjo, tvirtinimu, buvę telegrafuota Maskvai be jokių pastabų: **Vyriausybė sutinka!**

A. Sm.

**) P. Žilinskio, Min. Tarybos reik. vedėjo, nuomone toki žinia atėjusi 10 val.

A. Sm.

"MES TURIME MINIĄ, O JŪS TURITE PROTĄ"

9

Pasikalbėjimas su K. Karpium

Kazys Karpis gimė liepos 20 d., 1895 m., Lietuvoj, Babcinos dvare, Babtų valsčiuje. Mažas atkeliavęs su tėvais Amerikon, čia baigęs mokyklą, įsijungė į lietuvių gyvenimą, jų organizacijas, spaudą ir, apskritai, lietuvių kultūrinę veiklą. Pamilęs laikraštinių darbą, juo domėjosi, kol pagaliau 1925 metais patapo DIRVOS savininkas — leidėjas ir redaktorius.

1923 metais vedęs Oną Virbickaitę iš Clevelando, surado žmonos asmeny didelę talkininkę tiek Dirvos reikalų tvarkyme, tiek visuomeniniame darbe. 1928 ir 1935 metais — abu juodu lankėsi Lietuvoj, parsivežė iš ten dar daugiau meilės Lietuvos kraštui ir tą meilę visą savo gyvenimą skleidė per DIRVĄ, skleidė gyvu žodžiu ir visais darbais. I-jo pasaulinio karo metu K. Karpis buvo sekretorius Amerikos Lietuvių Tautinės Tarybos; vėliau buvo pirmininkas Tėvynės Mylėtojų Draugijos. II-jo pasaulinio karo metu — jis buvo sekretorius plačiai žinomos **Lietuvai Vaduoti Sąjungos** ir nuolatinis dalyvis lietuvių delegacijų Lietuvos laisvinimo reikalais.

Liepos 20 d. Kaziui Karpiui suėjo 60 metų amžiaus. Jau ištisa 40 metų sukaktuvinių Kazys Karpis dirba laikraštinių darbą, kurs Amerikos lietuvių visuomenėj niekados nebuvęs ir nėra pelningas... Plunksnos tarnyba bet gi reikalauja labai daug energijos, didelio pastabumo ir nuolatinio rūpesčio. K. Karpis per 40 metų buvo ištikimas tai tarnybai, ir šandien jis gali pasididžiuoti, jog jis buvo vienas iš lietuvių spaudos pionierių Amerikoje. Buvo spaustuvinių, bendradarbis, leidėjas, redaktorius. Buvo viskas, kas reikia būti, norint, kad laikraštis išeitų laiku, su geru turiniu, įdomus ir skaitytojų laukiamas.

Margučiai tikrai malonu prisiminti ir pagerbti **Kazį Karpių**, kurs savo ilgametę veiklą tęsė, visados "alkūne" jausdamas ir patį **Margutį** ir apie jį susitelkusius žmones. **Margučio** vadovybė sveikina sukaktuvinį **Kazį Karpių** ir linki jam ilgo gyvenimo. **Margučio** redakcijai yra malonu patiekti sukaktuvinių atsakymus į Redakcijos jam pasiūstus klausimus. **Red.**

Kokios priežastys "atstūmė" Tamstą Amerikon?

— Mano atkeliavimą Amerikon gali paaiškinti aplinkybės, kaip aš čia atsiradau.

Mano tėvas, gimęs Fredos valsčiuje, A. Panemunės p., gyveno Babcinos dvare, kur aš gi-

miau. Motina buvo nuo Sereščiaus. Motinos broliai, anksti prieš pabaigą pereito šimtmečio išvyko į Ameriką, ir atsimenu pasakojant iš jų laiškų dar apie amerikiečių karus su indėnais.

Vyresni mano trys broliai, vienas po kito, šalindamiesi tarnybos Rusijos kariuomenėje,

išvažiavo į Ameriką apie 1900 metus. Jie parsikvietė ir vyresnę seserį ir pagaliau tėvą. Išvykdamas Amerikon, tėvas apgyvendino mus su motina Vilkijos miestelyje, prie Nemuno, kur baigiau rusišką pradžios mokyklą. 1909 metų pabaigoje broliai ir tėvas parsikvietė ir motiną ir mane su pora jaunesnių brolių į Ameriką.

Atvykon į Lowell, Mass., 1909 metų Kalėdų rytą. Su 1910 m. pradžia mes trys vaikai stojom amerikoniškon mokyklon. Turėdamas jau pradžios mokslą, greit išmokęs anglų kalbą, baigiau gimnaziją.

Kokias lietuviško gyvenimo sąlygas radote Amerikoje?

— Prieš pabaigą 19-to šimtmečio ir iki I pasaulinio karo — iki 1914 metų — Amerikon važiavo daug lietuvių, ir gyvenimas čia buvo labai gyvas. Be bėgančių nuo kariuomenės jaunų vyrų, važiavo čia ir lietuvaivaitės, ir šeimos su vaikais, vis jauni žmonės; ir nors paprasti žmonės, radę čia laisvą gyvenimą, pradėjo visko norėti. Tas noras veržėsi — organizavimu draugijų, chorų, parapijų, visuomeninių organizacijų, skyrių ir t. t.

Kūrėsi tada ir laikraščiai, kurie mokė, švietė naujus, jaunus ateivius, ir jie greitai įsijungė į srovinį judėjimą.

Tada stipriausi buvo tikybiniai veiksniai, judėjimas parapijose. Socialistai, kurie ypatinai po 1904 m. Rusijos revoliucijos, bėgo nuo rusų persekiojimų, atsiradę Amerikoje, pradėjo visu įkarščiu socializmą lietuviams piršti, kovoti su bažnyčia ir dvasiškija, leisti savo laikraščius ir, bendrai, mėgino užkariauti esančias organizacijas iš vidaus. Tautininkai, tada vadinęsi "tautiečiais", taip pat turėjo savo veikėjus, vadus ir sa-

vo judėjimą, kai kuriuos laikraščius, jau atskirtą nuo kunigų kontrolės Susivienijimą Lietuvių Amerikoje ir Tėvynės Mylėtojų Draugiją knygoms leisti. Pas juos sutilpo ir vadinami "laisvamaniai", kurie atsitolino nuo kunigų vadovybės ir nuo bažnyčios ir kurie kovojo prieš socialistus; kitą dalį "tautiečių" sudarė konservatoriai, tikinti lietuviai.

Tos grupės, prasidėjus I pasauliniam karui, buvo Amerikos lietuvių vadai ir darbuotojai kovoje už Lietuvos nepriklausomybę, ypatingai tautininkai ir katalikai. Socialistai 1917 metais virto komunistais, ir senųjų socialistų liko visai nereikšminga grupelė.

Kas Jus paskatino į rašto pasaulį?

— Su rašytine lietuvių kalba pradėjau susipažinti Vilkiyoje, kai po spaudos atgavimo mūsų šeimos draugas vargonininkas Liudvikas Adomaitis duodavo man paskaityti "Saltinį" ir "Vilniaus Žinias". Adomaičiui buvau savotiškas talkininkas. Jis, patriotas, jaunas apylinkės veikėjas, turėjo ryšius su Užnemunėje gyvenančiais savo bendradarbiais ir mane pasiųsdavo laiškus pernešti ir kitus reikalus atlikti.

Kitas mano spaudos talkininkas buvo Vilkijos vikaras, kun. Jurgis Stakauskas. Jis duodavo man lietuviškų knygelių skaityti. Pirmutinė, menu, buvo knygėlė, "Šveicarijos Kalnai". Tokiais mažais leidiniais prasidėjo lietuvių spauda.

Bet lemtingiausias įvykis buvo toks: Vilkijos mokykloje patriotai veikėjai išvijo rusų mokytoją ir gavo lietuvi. Su juo mūsų mokykloje atsirado pirmutinė mokyklai lietuviška knyga, "Žiupsnelis", su eilėraščiais,

10
apysakaitėmis. Toji knyga, lietuviška knyga, ir atkėlė man vartus į raštiją.

Jei ne kelionė Amerikon. Adomaitis būtų padaręs iš manęs muziką — vargonininką.

Atvykęs į Lowell, radau vyresnį brolių prenumeruojant — "Draugą" ir "Keleivį". Ne tik kad tuos laikraščius skaičiau, bet tuoj pradėjau jiems rašinėti žinutes iš tos kolonijos; pradėjau eiliuoti, ir "Keleivis" patalpino mano pirmutinį eilėraščių "Mano Sapnas".

Nuo tada rašyt ir nesilioviau. 1915 metais laikraštis "Dilgėlės" išspausdino mano pirmutinį dalykėlį, mažą komedijėlę — "Nenorėjai duonos, graužk plutas".

Tais laikais mūsų laikraščiai turėjo mažą tinkamų bendradarbių ir štabo narių, ir "Keleivio" redaktorius iš mano raštų įsivaizdavo, jog aš esu koks suaugęs vyras, ir dar mokyklą belankantį kviečia mane į spaustuve ir administraciją. Kai nuvažiauvau į Bostoną pasirodyti, pamatė tik bernioką, ir todėl kaip per daug jauną negalėjo paimti. Bet man baigus mokslą, kai vėl jiems prireikė spaustuvei mano amžiaus vyro, tada mane persikvietė. Taip pradėjau darbą lietuvių laikraščiuose, išmokdamas viso spaustuvės ir administracijos amato.

— Su socialistų "Keleiviu" nesutapau, ir kai prireikė Brooklyno "Vienybei Lietuvninkų" linotipisto, 1915 metais išvažiauvau į Brooklyną. Ten prasidėjo gyvenimas ir veikimas su stipriais sentautininkais: J. O. Širvydu, Petru Mikolainiu ir kitais.

Iš "Vienybės", jau 1916 metais, buvau pakviestas prie "Tėvynės" New Yorke, SLA sekretoriui pagelbėti raštinėje, redaktoriui — redakcijoje, ir rei-

kalė — spaustuvėje. Visą laiką vis rašinėju "Vienybėje" ir "Tėvynėje", ir mano nuostabai, kur tik sutikdavo mane kitų kolonijų veikėjai pirmą kartą, sakydavo: "Aš įsivaizdavau, kad tu esi koks senas, barzdotas žmogus!"

1915 metais Clevelande buvo įsteigta "Dirva". Jos pirmutinis redaktorius buvo V. S. Jokūbynas. Antras — iš "Vienybės" pakviestas Juozas Gediminas, kuris, 1917 metų pradžioje paėmęs "Dirvą" redaguoti, kalbino mane vykti į Clevelandą ir būti jo padėjėju "Dirvos" redakcijoje. Ir kai 1918 metais Gediminas išvyko į Chicago — dirbti "Lietuvos" redakcijoje, o kiek vėliau išvažiavo į Lietuvą, man liko "Dirvos" redagavimas, kurį baigiau tik 1948 metų spalio mėnesį, kai atvyko į Clevelandą adv. Vincas Rastenis ir sutiko perimti "Dirvą".

"Dirvos" leidėjas, A. B. Bartosevičius, geras biznierių, man pasakė: "Aš noriu, kad DIRVA tautiška".

Daugiau į "Dirvos" turinį ir tvarką jis nesikišo, ir per apie 10 metų su juo dirbant, nei vieno kreivo žodžio "Dirvos" reikalui neteko pasikeisti.

Bartosevičius norėjo išleisti ir lietuviškų knygų. Todėl kiekvieną mano eilėraščių, apysakaitę bei ilgesnius rašinius, spausdinamus "Dirvoje", jis vis liepdavo išleisti atskiromis knygėlėmis.

Kokios aplinkybės yra lėmusios Jūsų literatūrinę kryptį?

— Clevelande gi, dirbdamas "Dirvoj", pasistengiau pagilinti savo mokslą, ir Western Reserve Universitete užbaigiau ekonomikos kursą, angliškos business kalbos kursą ir astronomijos kursą, kartu tapdamas Clevelando astronomų draugijos nariu.

Amerikos Lietuvių Bendruomenės Taryba buvo susirinkusi New Yorke pirmajam posėdžiui, liepos 2 d. Iš 27 Tarybos narių posėdy dalyvavo tik 18. Paveiksle — Tarybos posėdžio dalyviai su svečiais.

Rašinėjau, be eilėraščių, šiaip įvairiais klausimais populiarių mokslų srityse, norėdamas plačiau supažindinti "Dirvos" skaitytojus su tomis sritimis. Visą laiką reikėjo rašyti, agituoti, žadinti lietuvius rūpintis savo tėvynės Lietuvos likimu, nepriklausomybe, jai pinigus aukoti, fondus remti, tautininkų veiklą vairuoti. Tada ir pragarsėjo tas posakis, partiečių katalikų skleidžiamas: "Mes, katalikai, turim minią, o jūs, tautininkai, turite protą". Tatai lietė tautinės srovės visus veikėjus, kurių bet kokiam visuomeniniam darbui ir Lietuvių tautos atstovavimui būdavo pakankamai. Didžioji dalis tuometinių inteligentų buvo tautinėje srovėje.

Įvairių veikėjų nuolatiniai lankymai lietuvių kolonijų, ren-

gimas jiems prakalbų, reikalavimai Lietuvai laisvės ir nepriklausomybės traukė ir mane į kovą už Lietuvos nepriklausomybę.

Rašiau tada eilėraščius apie Lietuvą, karo varginamų brolių nelaimę ir raginau amerikiečius lietuvius mylėti savo tautą ir tėvynę.

Tada plačiau išstudijavau didelius toms Simano Daukanto Lietuvos Istorijos ir Dr. Jono Šliupo "Lietuvių Tauta Senovėje ir Šiandien". Iš praeities semiausi jėgų, ir tatai nulėmė mano nusistatymą rašyti istorinius romanus.

Kadangi lietuviai turėjo daug prietikių su skandinavais vikingais, o mūsų literatūroje apie juos mažiausia rašyta, tai parašiau kelis didesnius romanus iš

lietuvių kovų su vikingais, nueidamas į tolimą praeitį.

Didžiausias ta tema mano kūrinys yra "NERŪNAS", 512 pusl. knyga, kuriai prisiėjo plačiai išstudijuoti ir Skandinavų istoriją. Šias visas mano knygas, kartu su keliomis kitomis, 1937 metais nupirko Lietuvos Švietimo Ministerija pradžios mokyklų skaitykloms.

Už savo raštus ir veiklą, 1935 metais, 20 metų rašto darbo ir 40 metų amžiaus sukakties proga, buvau Lietuvos Prezidento apdovanotas Gedimino IV laipsnio ordinu.

Virš 30 mano parašytų knygų yra Lietuvos istorinėmis temomis, o likusios apie 10 kitomis temomis, ir kelios jų yra vertimai. Visi scenai veikalai buvo Clevelande ir kitose kolonijose pastatyti.

Koks laikotarpis Jūsų rašto gyvenimo yra įdomiausias?

Šis klausimas gal tikėtų atsakyti taip: **laikraštininko** laikotarpis, nes, kaip laikraštininkas ir redaktorius, gavau progų išeiti į platų visuomeninio veikimo pasaulį. Turėjau progos Lietuvą lankyti du kartu; Amerikoje Lietuvos reikalais esu lankęs aukštus pareigūnus, prezidentą Rooseveltą ir dalyvavęs United Nations organizavimo metu San Francisco mieste, esu atstovavęs lietuvius pačiame Clevelande įvairiomis progomis, ir t. t. Lietuvoj būdamas esu viešėjęs Prezidentūroj ir asmeniškai pažinęs prez. A. Smetoną.

Džiaugiuosi galėjęs daug prisidėti prie įkūrimo Clevelando Lietuvių Kultūrinio Darželio ir gavęs iš Lietuvos padovanotinai mūsų Darželiui Dr. Jono Basanavičiaus ir Dr. Vinco Kudirkos paminklų, kurie ir dabar Clevelande stovi.

Didelę garbę man suteikė Lietuvos Respublikos Prezidentas A. Smetona, pasakydamas, kad, į Ameriką vykdamas, žinojo tik Dirvą ir Karpių...

Kai kas Tamstą lygina ir ūgiu ir charakteriu su prof. Voldemaru. Ar yra kokia giminystė?

— Tikrai malonu būti lyginamam su tokiu žymiu lietuviu. Prof. Voldemarą esu matęs tik vieną kartą, Kaune žemės ūkio parodoje 1928 metais, kai jis buvo ministru pirmininku; apie jo asmens ypatybes nieko nežinau, tad negaliu savęs lyginti. Ūgiu jis kiek žemesnis už mane, aš tik laibesnis...

Šiaip Voldemarą gerbiau kaip mokslo žmogų, tautos darbuotoją, kovotoją, nors aš buvau "Smetonininkas", ne "Voldemarininkas" (kiek liečia Lietuvos vidaus politiką).

Jeigu kiti Voldemarą žinojo, kaip didelį užsispyrėlį ar dar kaip kitaip, ir dėl to mane lygina su juo, tai aš buvau kitoks: visą laiką ieškojau sugyvenimo su kitais, bet neleidau niekam mindžioti mano nusistatymų. Gražiai sugyvenau su daugeliu mūsų amerikiečių lietuvių kunigų, kurie mokėjo pagerbti mano nusistatymą, žinodami jį, ir aš gerbiau jų nusistatymą. Pasiėmęs kokį darbą, stengiausi nesvyruodamas jį praveisti iki galo.

Kaip vertinate dabartinius Amerikos lietuvių santykius?

— Nepatinka man nei Grigaičio socialistų senoviniu būdu vertimas "Rusijos caro", nei Šimučio nudėvėtas bendromis jėgomis vertimas Lietuvos tautininkų režimo... Būtų naudingiau ir sveikiau, jei jie savo energiją naudotų darbui Lietuvių tautos gyvybei išlaikyti, o ne svajonėmis, kaip jie dabar Lietuvą valdys...

Tokia savo politika jie tik klaidina savo srovės žmones ir sunkina lietuvių vienybę.

Kuo pasikeitė dabartinis Amerikos lietuvių charakteris, gyvenimo stilius, mąstymo būdas, etc.?

— Sakyčiau — pats laikas pakeitė mūsų išeivių charakterį, nes 40 metų amžiaus skirtumas padarė savo. Lietuviai, Amerikon atvykę prieš 40 metų, dabar visi jau yra virš 60 metų amžiaus, jau jų gyvenimas yra pasikeitęs. Daugelis jų jau yra mirę. Išskyrus sukomunistėjusius, dauguma mūsų senosios kartos išeivių vis tik neištautėjo ir šiandien tebesieluoja Lietuvos likimu, ir daugelis būtų grįžę Lietuvon savo amžėlį baigti, jei ne antras pasaulinis karas ir Lietuvos pate-

kimas į svetimų rankas. Išauginę savo vaikus, dabar tėvai senukai likę sau vieni, kiti ir su gerokai pinigų, būtų grįžę savo tėvynėn, amžinai ilsėtis gimtoje žemėje.

Pažiūra į Lietuvos laisvinimo veiksmus?

— Pas mus visus, atrodo, yra gerų norų, bet "veiksniai" nederinami; priešingai, net ardomi, vadovaujantis sava egoistiška politika. Gerais norais vadovaudamiesi, jei kiekvienas būtų savo vietoje, sutilptų darbe ir ministras Lozoraitis, ir VLIKas, ir ALTas ir kiti. A. a. Prezidentas Smetona, Amerikon atvykęs, Dirvoje rašė, kad Lietuvos valdžią sudarys tie, kurie ten gyvena ir kovoja, o ne tie, kurie užsienyje politikuoja. Atsimenu, ALT vadai 1940 metų vasarą, po Lietuvos užgrobimo, tikėjo, kad Lietuva į kelis mėnesius bus atstatyta nepriklausoma, ir visas tūlų srovių galvojobimas buvo dar, kad jie dabar griebis Lietuvą valdyti, tautininkų jokių būdu neprileisdami... Jie ir dabar "dirba" tautininkams nušalinti...

Kaip žiūrite į Lietuvos ateitį?

— Lietuvai, kaip ir kitoms komunistų pavergtoms tautoms, ateitis yra apkrauta klausimais. Jų išsilaisvinimas priklausys jau ne nuo mūsų. Jei Amerika tik tūpčios prieš Kremliaus valdovus, prašydama taikos ir taikos, tuo būdu leis komunizmui giliau įleisti šaknis visose okupuotose šalyse, duos jiems galimybės išnaikinti daugiau ir daugiau žmonių, ir tatai, nei Lietuvai, nei kitoms valstybėms nieko gero nežada.

Kokius turite planus savo ateičiai?

Sao Paulo mieste, Brazilijoje, muziko Jono Kaseliūno ir mokytojos Genės Teresevičienės pastangomis buvo suruošta lietuviškų rankdarbių paroda. Paveiksle matome mergaites, kurių rankdarbiai parodoj išdėti. Jų tarpe rankdarbių mokytoja Genė Teresevičienė.

— Ką gali svajoti savo ateičiai žmogus, sulaukęs 60 metų amžiaus? Tik ramaus, patikrinto amžiaus galo. Kadangi sveikata dar tarnauja, jaučiuosi patenkintas, galėdamas dirbti amerikoniško dienraščio, Cleveland News, štabe, korektoriaus ir linotipininko pareigose. Galima sakyti, esu jau pasiekęs mano jauno bernioko svajonę: Gyvendamas Lowell, Mass., pradėjęs skaityti vietos laikraštį, eidavau dažnai prie jo įstaigos langų žiūrėti, turėjau didelį norą prie amerikoniško laikraščio dirbti,

ir štai dabar dirbu jame. Be savo tiesioginio darbo, dar Clevelande News parašau įvairių straipsniukų, daugiausia nušviesdamas amerikiečiams komunistinio pavojų.

Darbas lietuvių laikraščiuose, džiaugiuosi, nustatė mano lietuvišką gyvenimą ir veikimą savo tautai. Kitaip, gal būčiau nusviręs, kur amerikoniški vėjai pučia...

Likusį savo gyvenimą norėjau surišti su Lietuva: grįžti Lietuvon, jei ji būtų buvus nepriklausoma. Ir norėčiau dar sulaukti laisvos Lietuvos.

Patikslinimas...

Margučio (nr. 6) skyriuje "Patikrink, ar žinai..." turi būti: **Elias Howe** — siuvamos mašinos išradėjas; 4. — **Andrew B. Lan**; 5. vietoj "1932—34 etc..." turi būti: "1918—20 m. kongrese dauguma — respublikonų, o prezidentas — demokratų". 10. **William Bradford**.

Šiame Margučio numery "Patikrink, ar žinai..." dėl techniškių klaidų negalėjome įdėti. Jį rasite Margučio 9-me numeryje. Atsakymus galima siųsti iki rugpiūčio 10 d.

Vykdykite savo pareigą, neatsižvelgdami į nieką ir veiksmingai... Nesiduokime nustumiami nuo mūsų pareigos vykdymo mums metamų neteisingų kaltinimų... Tikėkime, kad tiesa pagimdo galybę, tikėkime tuo iki galo ir drįskime vykdyti savo pareigą taip, kaip mes tai suprantam.

A. Lincoln — 1860. II. 27

ADOLFO HITLERIO PASKUTINĖS DIENOS

14

Hugh Trevor-Ruper, Oxfordo universiteto profesorius, dėstęs ten istoriją, neseniai išleido knygą, pavadintą "Paskutinės Hitlerio dienos". H. Trevor-Roper buvo aukštas valdininkas slaptiems reikalams anglų kariuomenėje II-jo pasaulinio karo metu. Čia patiekiamas jo paskelbtą straipsnį. R e d.

— Jau dešimt metų, kai yra miręs, — o gal tiksliau pasakyti — dingęs Adolf Hitler. Ir tikrai, sunku šiandien atnaujinti tą didelę įtampą, kuri vyravo prieš jo dingimą, ir tą netikrumą, kurs sekė, pranešus apie jo mirtį.

Visiems buvo didelė mįslė, kas atsitiks su Hitleriu, kai Sąjungininkų kariuomenė jau žygiuos per Vokietiją. Ką darys Hitleris, kai ims Berlyną supti rusai? Ką tada darys šis žmogus, valdęs per 12 metų viso pasaulio dėmesį ir savo tikrai neprotingomis mintimis iššaukęs naują pasaulinį karą.

Paskutinis Hitlerio pareiškimas, paskelbtas vokiečiams balandžio 22 dieną 1945 m. Berlyne, skelbė, jog Hitleris ir Goebelsas pasiliks Berlyne iki paskutinės valandos. Bet nebe daug bebuvę vokiečių, kurie tikėjo šiuo pareiškimu. Sovietų kariuomenė artėjo prie Berlyno ir ji supo vis didesnėmis jėgomis. Ir gegužės 2 dieną sovietai įžygiavo į Berlyną, o pavakariais jų daliniai užėmė jau ir Hitlerio būstinę — Kanclerio Rūmus. Jie buvo tušti. Viename kambary gulėjo negyvas Goebelsas su savo žmona ir šešiais vaikais. Kur Hitleris — jokio pėdsako nebuvo.

Adolf Hitler

Vėl klausimas — kas su juo atsitiko. Kitą dieną maršalas Žuokvas, vadovavęs sovietų armijai, užėmusiai Berlyną, paskelbė, kad Hitleris nusižudė. Bet po kelių dienų tas pats Žuokvas pasitaisė, paskelbdamas, kad nesą tikra, ar Hitleris nusižudė: gal jis ir tebesąs gyvas. Ir tada prasidėjo spaudos puslapiuose įvairūs spėliojimai: vieni kalbėjo, jog Hitleris — Rusijoje; kiti — jog jis Albanijoje, dar kiti — jog jis Ispanijos vienuolyne, ar kaž kur Bavarijoje, ar kokioj salelėje Baltijos jūroje, ar net Argentinoje...

Žurnalistai, kurie ieškojo sen sacijų, surasdavo pačioj Vokietijoje įvairios prieštaraujantis medžiagos apie Hitlerio likimą.

Bet praėjus keturiems mėne-

siams — Anglijos valdžia pavėdė atitinkamai komisijai išaiškinti ir nustatyti, kas atsitiko su Hitleriu. Aš buvau tos komisijos narys.

Dar nepasiekus Berlyno, vienas anglų karininkas man parodė dokumentą, rastą vienoj slėptuvėj, kuri buvo sujungta su Kanclerio Rūmais. Tai buvo Hitlerio dienoraštis, apimęs jo gyvenimo paskutinius mėnesius. Šis dokumentas buvo, be abejo, labai vertingas, ir tikrai nuostabu, kaip galėjo Sovietai jo nepastebėti. Manyta, kad jei sovietai nepastebėjo to dokumento, tai jų tyrinėjimas, kas atsitiko su Hitleriu, nebuvo rūpestingas. Šis įspūdis pasitvirtino, kai tik aš pasiekiau Berlyną ir įėjau į Kanclerio Rūmus. Nusileidęs į slėptuvę, teradau ten tik pelėsių kvapą, išlaužytus ir išmėtytus baldus, beplūduriuojančius vandenį. Krūvos visokių popierių mėtėsi aplinkui. Bet viską rūpestingai ištyrus, apklausus visus, kurie buvo su Hitleriu slėptuvėj, visus jų parodymus patikrinus ir visas aplinkybes suderinus — galėjome atsakyti į klausimą, kas atsitiko su Hitleriu.

Hitleris buvo reta, o gal net vienintelė tokia asmenybė istorijoje. Jis savo charakteriu buvo pikčiausias tironas, kokio kito istorijoje neturėta. Jis nuėjo visai skirtingais savo didybės keliais ir nesekė nei Cezario, nei Napoleono, nei kitų revoliucionierių. Jis gyveno ir mito iš savo fantazijos, kuri sveikam protui atrodė pamišėlio fantazija; bet kuri mokėjo veikti sveiką protą taip, jog ir tas sveikas protas imdavo maišytis... bestebint Hitlerio kvailiojimus. Nacizmas prasidėjo ir baigėsi su

Hitleriu. Jis baigėsi balandžio 29 dieną, tiksliau — balandžio 28 ir 29 dienos naktį, 1945 metais. Tai buvo naktis, kada Hitleris galutinai įsitikino, jog jau atėjo galas jo beprotiškai karjerai.

Tą dieną jis įsitikino, kad jo sukelta revoliucija jau baigia būti savo vaikus, kad Vokietija yra nugulėta ir kad Berlynas bus paimtas anksčiau ar vėliau. Iki tos dienos Hitleris vis dar tikėjosi stebuklo. Visą savaitę jis išbuvo slėptuvėj; visą laiką kalbėjo apie savo nepaprastą žvaigždę, kuri jį gelbėjusi iki šiol ir kuri jį gelbės ir toliau. Kol jis būsiąs Berlyne, tol Berlynas nebūsiąs paimtas. Jei kartais kariuomenės štabas ir pasirodytų išdavikiškas, tai Hitleris tikis į vokiečių jaunimą, kurs buvęs ir pasiliksiąs jam ištikimas iki mirties. Hitleris laukė slėptuvėj atvykstant į Berlyną generolo Wenck, kurs turėjo sutelkti Berlynui ginti geriausias vokiečių jėgas. Hitleris laukė šio generolo dieną ir naktį; valandomis ir minutėmis, o generolo Wenck vis nėr ir nėr... Ateina balandžio 28 diena — kur gen. Wenck? Negi šis irgi nuėjo išdaviko keliais?

Hitleris, tokiu skausmingu ilgėsiu laukdamas gen. Wenck, negalėjo suprasti, kad to generolo divizijos tėra tik Hitlerio fantazijos vaisius. Ir kai tų divizijų Berlynui ginti jis nesulaukia, jis ima kalbėti, kad gen. Wenck esąs taip pat išdavikas.

Balandžio 28 d. 8 val. vakare į slėptuvę atnešamas ką tik Berlyne pasirodęs laikraštis, skelbiąs, kad Hitleris paprašęs Švedijos prinčą Bernadotė tarpininkauti dėl kapituliacijos sąlygų vakarų fronte. Ši žinia Hitlerį galutinai pritrenkė. Jo akys degė; visas buvo įtužęs, drebėjo nuo įsiutimo ir smarkiai žingsniavo iš slėptuvės vie-

no kampo į¹⁵ kitą, ieškodamas išeities. Kariniai pranešimai, skiriami tik jam vienam, jau atvirai kalbėjo, jog Berlyno gynimas suparaližuotas, kad sovietų kariuomenė gali įžengti į Berlyną kiekvieną valandą. Tie pranešimai rodė, jog delsti nebėra kada: reikia veikti ir reikia eiti prie paskutinio savo karjeros akto — prie mirties... Bet prieš darydamas šį žygį, Hitleris dar nori atsikeršyti savo išdavikams. Kaip gaila, kad jis negali pasiekti nei Himlerio, nei Goeringo, nei maršalo Pauliaus, nei kitų, jo įsivaizduojamų išdavikų. Bet čia pat slėptuvėj jis užtinka Himlerio ryšininką, karininką Fegelein. — Duoda įsakymą jį čia pat Kanclerio Rūmų sode sušaudyti. Jis duoda įsakymus suareštuoti ir sušaudyti Himlerį, Goeringą ir kitus, bet nėra, kas tuos įsakymus bevykdo.

Artėja vidurnaktis ir kartojasi pranešimai apie sovietų artinimąsi prie Berlyno. Jis turi skubiai daryti paskutinį žygį, kurio palydovė būtinai nori būti ir Eva Braun, tiek metų su juo gyvenusi ir norinti dabar drauge su juo numirti. Bet ji norinti mirti kaip Frau Hitler — kaip Hitlerio žmona, o ne meilužė. Hitleris sutinka išpildyti jos valią ir sutinka ją vesti tuoj pat.

Už kelių minučių įvyksta sutuoktuvės, — sutuoktuvės be jokio dvasiškio, bet kariškoj formoj. Pasirašius abiem — Hitleriui ir Braun — sutuoktuvių aktą, atidaroma šampano butelis, pasivaishinama, ir Hitleris vėl grįžta prie savo sprendimo — nusižudyti. Goebbelsas jam padeda sudaryti politinį testamentą, kuriame jis išreiškia, jog savo įpėdiniu skiria admiralą Doenitz. Testamente išreiškia jis savo valią, kad jo ir jo žmonos kūnai būtų sudeginti. Vyk-

dyti šią testamentą dalį jis paveda nacionalsocialistų partijos tvarkytojui Martin Bormann. Testamente tarp kita ko, Hitleris rašo: "Aš ir mano žmona pasirinkome mirtį, kad išvengtume gėdingos kapituliacijos. Aš įsakau mūsų kūnus sudeginti ten, kur per 12 metų aš tarnavau savo tautai".

Hitlerio testamentas adresuotas feldmaršalui Schoerner, Hitlerio numylėtiniam. Ant voko buvo toks užrašas: Čia rasite Furerio testamentą, kurį jis surašė šiandien, patyręs apie Himmlerio išdavystę. Furerio sprendimas negali būti keičiamas. Testamentas paskelbtinas tuoj pat, kai tik bus nustatyta, jog Fureris yra miręs".

Logiškai galvojant, turėjo tuoj pat sekti Hitlerio ir jo žmonos mirtis. Bet, matyti, gyvenimo troškimas buvo stipresnis, negu mirties būtenybė. Praėjo visa balandžio 29-toji diena. Ir tik balandžio 30-tą, kai jau nebebuvo galima laukti, nes kiekvieną minutę galėjo sovietai būti jau čia, tada, Fureris atsisveikino su savo palydovais slėptuvėj ir nuėjo su žmona į atskirą kambarį. Už kelių minučių pasigirdo šūvis — tik vienas šūvis. O kur antras? Negi ponias Hitler pakeitė savo nusistatymą? Atidarius duris — Hitleris gulėjo negyvas, kruvinas, paleidęs šūvį per burną. Ponia Hitler sukritusi šalia jo: ji nusinuodijo

Taip, kaip numatyta, Goebbels ir Bormann pravedė kūnų sudeginimo apeigas. Kanclerio Rūmų sodan išnešti abiejų kūnai, abipilti gazolinu ir padegti. Visi apeigų dalyviai, paskutinį kartą, ištiesė rankas, nacionalsocialistiniam atsisveikinimui.

Naktį buvo palaidoti sudegintų kūnų pelenai. Kur jie palaidoti — iki šiol nežinoma.

Gegužės pirmą nusižudė ir Goebbelsas su žmona ir šešiais

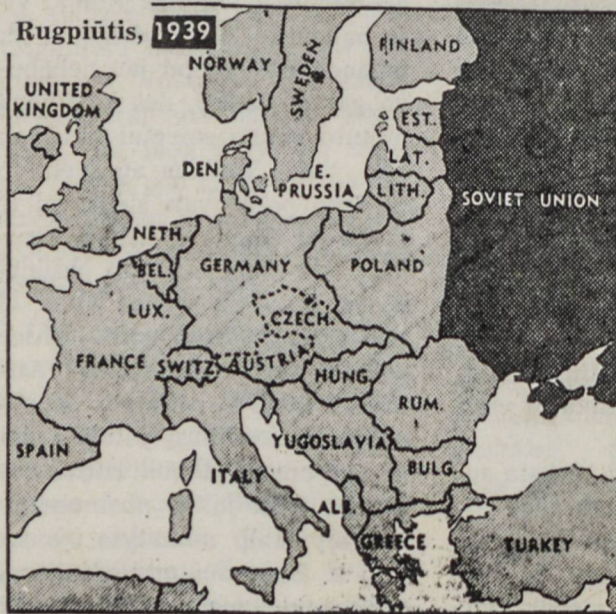
vaikais.

Štai ir visa scena, — scena paskutinio veiksmo, kurs buvo pradėtas 1933 metais sausio 30 d., kada Hitleris įžengė į Kancelerio Rūmus, viešai kartu su Goebbelsu paskelbdami, kad jokia pasaulio galybė neprivers jų pasitraukti iš šių rūmų. Jų valia ir jų pranašystė betgi neišsipildė: atsirado pasauly jėgų, kurios pasirodė stipresnės už hitlerinį šėtoną. Tik labai gaila, kad žmogui, kurs sėjo mirtį kitiems, kurs nešė pažeminimą, vergiją ir vargą, neteko pačiam patirti mirties iš svetimųjų rankos... Teisybės balsas tada būtų buvęs galingesnis“.

Ar keisis Sovietų Sąjungos
žemėlapis?

ADV. JONAS BAGDŽIŪNAS—
BORDEN

Rytoj?

Pamėginkite sudaryti naują Sovietų Sąjungos žemėlapi, žiūrėdami į tarptautinę padėtį tokią, kokia ji yra dabar. Nurodykite laiką, kada naujasis ir Jūsų manomas

Sovietų Sąjungos žemėlapis pataps tikrenybė.

Margutis patalpins visus pramatomus žemėlapius.

Rugp. 30 d. Adv. Jonui Bagdžiūnui—Borden suėjo 73 metai. Amžius — tikrai gražus, ir jis gražus dar dėl to, kad adv. J. Bagdžiūnas per visą savo gyvenimą Amerikoje buvo judrus narys lietuvių visuomenėje, buvo ne tik talkininkas, bet ir vadovas daugely lietuvių veiklos sričių. Pats didysis jojo darbas yra suorganizavimas ir pergabenimas Lietuvon "Laisvės Varpo". Šis darbas pareikalavo labai daug energijos, sumanumo ir talkos. Adv. Jonas Bagdžiūnas buvo pastabus ir jautrus visiems lietuvių reikalams Amerikoje. Ir reikia laikyti dideliu neapsižiūrėjimu ir stačiai nedovanotinu apsileidimu, kad "Lietuvių Enciklopedija", leidžiama Bostone, "pamiršo" adv. Joną Bagdžiūną. Nei jo asmens, nei jo darbų įvertinimo enciklopedijoje nėra. Adv. Jono Bagdžiūno veikla lietuvių visuomenei ir Lietuvai yra verta plataus aptarimo ir gilios pagarbos. Jei randama vietos "Lietuvių Enciklopedijoje" asmenims, kurie dar neturi jokių nuopelnų, tai "pamiršimas" adv. Jono Bagdžiūno yra daugiau, negu apsileidimas, darąs didelę skriaudą Amerikos lietuvių istorijai.

MAJARU ĖJOJ

naujadarai

Kadangi kalba nuolatos kitėja, o mūsų kalbos mokovai ir žinovai nespėja nukalti vis naujų naujadarių arba neologizmų, todėl pasišovėme ateiti ir vėl jiems į pagalbą, už ką istorija ir patsai mokslas turės būti mus dėkingi.

Tarnyba — pelnovietė

Skara — galvodangtis,

Panelė — mergaila

Gatvė — ėjovietė, važiuotuvė,

Suolas — sėdiklis, sėslas,

Šaukštas — burnokišis, srėbtuvas,

Stalas — ragautvietė, vakyklainis,

Puodas — skysčiaviris, ėdovašas,

Krosnis — kepiena, šildovė

Duona — Kandalas, kramtalas, rugia-kepla,

Mėsa — Mėsa — barbarizmas, nes rusiškai miaso, geriau tinka škerdiesena.

Širdis — kraujovarka,

Skilandis — skerdiesenos kimštokas.

Ausis — žvalgyboklausa,

Karvė — pienocentrininkė,

Agurkas — rusicizmas — „ogurec“, turi būti vaisainis, o jei raugintas — rūgštainis arba raugalas.

Bulvė — kitur vadinama bulbė, kardupelis, roputė, ierčikas, rapukas,

Pellis — piauteklis, rėžyklainis, šona-skrodis.

Kastuvas — griovainis,

Degtinė — gerklabrėža, svaigalas, rūpūžskystis.

Bokalas — kaušas, saviprotmastis.

Nagas — labai ilgas krapštyklis, jei moterų tai nudažytas, o jei vyrų — padabintas ženklais.

Pusbonkis — raudongalvis,

Protokolas — paeina nuo žodžių — prota — kalti, todėl keistinas — protakalis, protakaltis.

Baslys — šančiuose — galvoskaldis, chirurgo uždarbis.

Žandas — Kramtyklių laikykli.

Svarkas — sermėga fason de la Garliava, šildykla.

Plaukai — aušykliai, šerainiai.

Narys — perėjūnas (į kitą partiją) jei linksta, tai šanaris, o jei ne, tai...

Teatras — snaudyklė, nuobodoklainė.

Kinas — blusavietė.

Restoranas — Gerklainė, keliasukis, kišentuštis.

Degtinė — galvomaiša, skystaila — apsvaigala.

— Ot, gerai, kad nėra žibalo.

Už nosies vedžiosi... Tai esmingiausias dabartinio pasaulio, o ypač tremties lietuvių būties bruožas. Kiekvienas savo artimą už nosies vedžioja ar bent mėgina. Pana kavalierių, dar dažniau kavalierius paną. Žmona vyrą, o retkarčiais net vyras žmoną. Rusija Ameriką, o Amerika mėgina Rusiją, bet vis nesiseka. Krupavičius „lietuvių tautą“ ir visus aukotojus Tautos Fondui. Grigaitis Amerikoje mano, kad jis vedžioja už nosies Šimutį, o Šimutis įsitikinęs, kad už davatkų sudėtus pinigus jis vedžioja Grigaitį už nosies, kur tik nori. O Karvelis visą pasaulį mėgino už nosies pavedžioti, kad jis jau ambasadorius.

SANTARVĖ

Žmona: — Kur gi tu buvai visą vakarą, Petrai?

Vyras (grįžęs iš pobūvio su draugais): — Savo įstaigoje, turėjau posėdį!

Žmona: — Įstaigoje? Vargšas Petriukas! Ir tu nežinai, kad tavo įstaiga prieš tris valandas sudegė?

VLIKAS vairuoja Lietuvos laisvinimo politiką... (kasdienė žinia lietuvių dienraščiuose)

PER LIETUVOS MIESTUS, KAIMUS,
PILIS IR ŽMONES

Kaip Silio ežero dugnas

Darganos, lietūs, neramūs laikai, šviesos stulpai nakties danguje, bet mūsų kaimas visada tas pats: ramus, pastovus. Kaip Silio-ežero dugnas. Koki perkūnai beskaldytų jo paviršių, kokie verpetai besuktų jo bangas, o prie kranto lenktų šaltekšnio šakas, tačiau jo dugne viešpatauja ramus, tvirtas gyvenimas.

Drumsti okupacijos metai. Vieną dieną seniūnas atneša popierių. Tame popieriuje surašytas visas kaimo turtas, kurį reikės rytoj arkliams išvežti svetimiesiems. Išvakarėse Kazimierio pirkioje susirenka mūsų kaimas. Kažinkas išsitraukia bonką, kažinkas atsineša smuiką. Dainos, po dainų šokiai, kuriuos lydi žodžiai:

— Jurgi, nesigailėk klumpių, juodalksnio pakaks dar tavo gyvenimui. Pristigsime juodalksnio, siūsime batų iš akmens...

— Pranciškau, skelk ugnį iš grindų, aš pamečiau savo titnagą, neturiu kuo užsidegti pyrkės...

Kažin kada Mėlynaraisčiai dar buvo žymiai didesni ir ten soresni beržai bėlavo. O aplink visą samanų ir bruknių salą žliugsėjo klampus, juodo vandens pilnas ravas. Nei žmogui, nei gyvuliui prieinamas. O tada buvo praciūmečiai. Kareiviai su ilgais durtuvais slinko per kaimą. Ir drauge vedėsi šunis. Mūsų žmonės lieptais susikraustė į Mėlynaraisčio samanykščius. Žinoma, paskum save nusitraukdami lieptus. Ir dienų dienas gyveno samanose, uogienose. O šunes, prieję vandenį, visada pameta žmogaus pėdsakus.

Jaunimas neištūrėjo. Užtraukė dainą. Prancūzų šunes ėmė loti. Drebejo kimsai, dainos žodžiai karstėsi po beržų šakas. Šermukšniais ir alksniais šliaužė vaiduokliškas rūkas. Kareiviai ėmė šaudyti, bet jų kulkos

paslįsdavusios nuo rasotų lapų ir krisdavusios į juodą vandenį. Lyg koki karkvabaliai. Kareiviai ėmė žegnotis ir nudūmė per laukus.

Visi tie atsitikimai, visos tos pasakos nuėjo į daržines, kada pro stogo šelmenį rudeniais spindi Grigo ratai, liejasi paukščių kelias. O žiogai taip šeimyniškai čirškia. Tada daržinės lūžta nuo pasakų, skečiasi nuo juoko ir dreba gyvenimo džiaugsmu.

Miestas turi šviesius namus, kur rodo, kaip gyveno karaliai, kaip kankinosi dėl meilės kažin koks valdininkas. Turi dar visokių namų, kur gaminama linksmybė. Tačiau iš visų tų namų miesto žmogus grįžta nualintas, kaip iš mūšio lauko, sunkiai krisdamas į lovą ir klausdamas save: kur gi, pagaliau, ta laimė auksinė?

Kaimas žino, kur ta laimė auksinė. Ji — daržinėje. Ant kvepiančio šieno. Žvaigždėms braunantis pro nesuleistus sienų plyšius, žiogams giedant. Bet tai dar ne visiška laimė. Yra dar daug didesnė. Kada prasideda ilgieji rudens lietūs. Kluonienose permirkę, kiukus atolas. Drungnos vandens balutės kelyje. Vėsūs patvorai čaižo sutrūkusias kojas. O dangus kaip šikšna. Ir vis lyja, lyja. Ir, pro rasas prasiskynęs, kaimo žmogus apgraištomis susiranda daržinės vartus. Tingėdamas juos atkelti, jis geriau perlipa per viršų. Ir devyniais kulvirčiais prasmenga šiene Gėlos kojos pajunta šilumą. Galva prisiglaudžia prie sausos, svaiglamos žolės. O į šiaudų stogą barbena lygus, geras lietus. Kaip motinos rankos glamonėjimas, kaip pirmas pasibučiavimas.

Pakalnėje suloja šuva. Gal molėtu gleizotu keliu eina keleivis. Nukrenta nuo sausos vyšnės šakos žvirblis. o nuo laktos nusibruka žiopa višta.

Ir vėl viską nuramina lygus, geras lietus ant šiaudinio stogo.

Mūsų kaime daržinės rudens metu virsdavo tikrais viešbučiais. Jaunimas kasmet pasirinkdavo naują pastogę. Brįsdavo per purvą, išlapusias padaržes. Žinoma, prieš tai nusiaubdami sodų šakas ir kepures prisikimšdami obuolių. Motinos, žmonos ir seserys gerai žinodavo rytojaus dieną, kur ieškoti savo miegalių. Į pikto šeimnininko daržinę jaunikiškai nedrįsdavo rinktis. O tai ir įsidrąsindavo, tai tikrai vienai nakčiai. Bet kas dėdavo per tą naktį! Geriau pasakius, per baisiąją naktį.

Rytmečiui apaušus, vaizdas būdavo maždaug toks. Ekėčios būtinai vėpsodavo ant daržinės stogo. Visi vežimų ratai numaustyti. Vienas ratas ant šelmens, kitas — įkeltas į liepą, trečias pakabintas ant tvoros. O ketvirtojo reikėdavo ieškoti visą dieną. Ir tai smarkiai abejojant dėl laimingų pasėkų. Rezginės darniausios atsirasdavo gandro gūžtoje. Visi šieniniai krepšiai kėpsodavo apverstai dugnu aukštyn. Ir vargas šeimnininkui, jeigu jis neatsargiai pasukėdavo juos atversti. Ten būdavo toki dalykai, jog net pasakoti neverta.

Taip bausdavo kaimo jaunimas piktąjį senį, kuris neleisdavo svetimams nakvoti savo daržinėje. Rudens tamsa, lietingos, ilgos naktys buvo geriausios jaunimo talkininkės išdykusiuose darbuose. Ir kalto niekada nėra, nors kaltės padariniai visą dieną bado šeimnininkui akis. Nors visam kaimui pramanyta juoko ilgiems metams.

Ir kaip senelių paliktos istorijos liko daržinėse. Ataudžiamos naujomis gijomis. Jaunimo tęsiamos toliau. Kada lietus lyja ir naktiniams žygiams netinkamas oras. Jaunimas ir senimas, liūliuojamas barbenimo į šiaudų stogą, ima sekti pasakas imdamas tokius atsitikimus, kada mūsų kaimo žmogus, visaip alinamas, nenusiminė. Ir juokėsi, linksmais žodžiais bei darbais visokius baubus sklaidydamas.

Kaip Silio ežero dugnas. Kokie perkūnai beskaldytų jo paviršių, koki verpetai besuktų bangas, bet jo dugne viešpatauja ramus, tvirtas gyvenimas.

Pulgis Andrius

Vienas pačių įdomiųjų Amerikos lietuvių savaitraščių yra
V I E N Y B Ė

Jos turinys visados gyvas, adresas: 412 Bedford Ave —
Brooklyn 11, N. Y.

JUSTINAS MACKEVIČIUS

Pereitų metų pabaigoje **Standard Federal** turtas pasiekė ir prašoko 53 milijonus dolerių, o šias metais vien tik tai iki gegužės mėnesio pabaigos jis jau peršoko 55 milijonus dol. **Standard Federal** yra 47-toji. Jeigu imti vien tik tai Vidurvakari- nes valstybes, tai **Standard Federal** yra 5-oje vietoje. Vidurvakariuose yra daug stambių įstaigų, bet Mackevičiaus vadovaujama įstaiga yra jų priešakyje. Tik tai keturios kitos įstaigos yra truputį stambesnės.

Bet jeigu imsime lietuviškąjį finansinį gyvenimą, tai **Standard Federal** yra pati didžiausioji ir pati stambiausioji. Niekad anksčiau nebuvo tokios stambios įstaigos nei Amerikoje, nei Lietuvoje. Geriausiais laikais stambiausiųjų lietuviškų bankų turtas siekdavo iki trijų milijonų dolerių.

Reikia visuomet turėti galvoj, kad šitokią stiprią ir galingą įstaigą išaugino ne universitetus baigęs ir titulai apsikarstęs profesorius, bet prieš keliasdešimt metų atvažiaves Amerikon darbo, duonos ir laisvesnio bei laimingesnio gyvenimo ieškoti paprastas lietuvis — žemaitis. Jis finansų mokėsi iš kasdienio gyvenimo, daug skaitė, daug skaičiavo ir išmoko įgyti žmonių pasitikėjimą.

"Nėra laimės be drąsos."

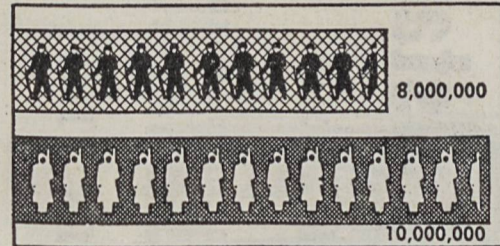
(Pericles)

Katrie stipresni?

(Karinis valstybių blokų pajėgumas)

Kariuomenės

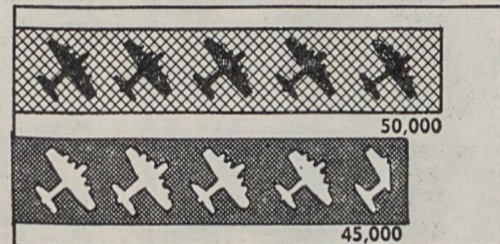
Vakariečių blokas

Komunistų blokas

Lėktuvų

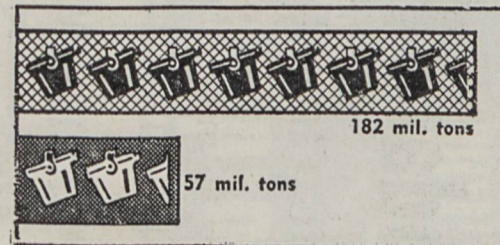
Vakariečių blokas

Komunistų blokas

Plieno

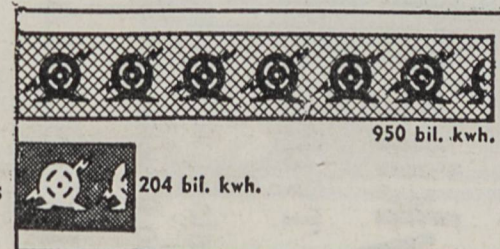
Vakariečių blokas

Komunistų blokas

Elektros

Vakariečių blokas

Komunistų blokas

„Kur spauda yra laisva ir kiekvienas žmogus sugeba skaityti, ten viskas saugu.“

Thomas Jefferson, trečiasis J. A. V. prezidentas.

★

JEI NORITE TAUPYTI SAUGIAI,

Taupykite Standard Federal Savings Istaigoj

TVIRČIAUSIOJE CHICAGOS TAUPYMO BENDROVĖJE

Jūsų žiniai pateikiame šios 46 metų organizacijos suglaustą finansinį pareiškimą.

Iš jo aiškiai matyti, kodėl STANDARD FEDERAL yra pati tvirčiausioji.

KONDENSUOTAS PAREIŠKIMAS APIE BENDROVĖS STOVĮ

1955 metų birželio 30 dieną

TURTAS

Grynų pinigų (cash) ir pilnai ar dalimi JAV
vyrtausybės garantuotų vertybių \$13,562,208.28

Visi pinigai, gauti iš mūsų taupytojų, yra
investuoti į šias apdraustas vertybes, to-
dėl mūsų įstaiga yra stipriausioji visame
krašte.

Kitoks turtas 12,432,735.35

Istaigos namas, vultai ir priemonės 1.00

VISAS TURTAS \$55,994,944.63

ATSAKOMYBĖ

Mūsų narių taupomosios sąskaitos

Šios sąskaitos yra apdraustos mūsų pačių

stambiau turtu ir Atsargos

Fondų \$42,747,869.51

Kiti įsipareigojimai 8,958,848.22

Atsargos Fondai 4,288,226.90

VISA ATSAKOMYBĖ \$55,994,944.63

10 ATSAKYMŲ

KODĖL VERTA TAUPYTI STANDARD FEDERAL ĮSTAIGOJE

1. Visi pinigai, gauti iš narių taupomųjų sąskaitų, tuojau investuojami į Jungtinių Amerikos Valstybių vyriausybės pilnai ar dalimi garantuotas paskolas.
6. Netikėtumams išvengti esame sudarę atsargos fondus, kuriuose yra daugiau negu \$4,200,000.00. Ši suma yra didesnė negu 10-tas nuošimtis visų taupytojų sudėtų

2. Jūsų santaupos dabar uždirba 3 metinius procentus, priskaitomus kiekvieną pusmetį.

3. Nuo mūsų įstaigos įsikūrimo pradžios iki šios dienos, be pertraukos, dividendai buvo ir yra mokami kas šeši mėnesiai.

4. 1954-tais metais pas mus sąskaitas turintiems žmonėms vien tik dividendais išmokėjome daugiau negu 1,000,000.00 dolerių.

5. Jūsų santaupos visuomet yra pilnai išmokamos. Be to, kas šeši mėnesiai jos padidėja, nes prie jų pridedami dividendai.

PINIGAI PADĖTI PRIEŠ 11-TĄ MĖNESIO DIENĄ NEŠA DIVIDENDUS NUO PIRMOS.

TURTAS ----- **VIRŠ \$55,000,000.00**

CHARTERED AND SUPERVISED BY THE UNITED STATES GOVERNMENT.

JUSTIN MACKIEWICH, President and Manager

ĮSTAIGOS VALANDOS: Kasdien, įskaitant šeštad., nuo 9 valandos ryto iki 4 val. po pietų.
Ketvirtadieniais nuo 9 val. ryto iki 8 valandos vakaro.
Trečiadieniais visai neatidaroma.

pinigų.

7. Namai, vertybės saugoti nesunaikinamos dėžės (vaul-tai) ir visi įstaigos įrengimai knygoje yra nuvertinti iki \$1.00. Tatai yra dar vienas mūsų finansinio stip-rumo pažymys.

8. Kiekvieno taupytojo sąskaita Federal Savings & Loan Insurance Corporation yra apdrausta iki \$10,000.00.

9. Standard Federal Savings turi JAV vyriausybės čarterį ir veikia josios priežiūroje.

10. Mūsų pareigūnai ir tarnautojai yra mandagūs, visą laiką yra pasiruošę Jums patarnauti.

Standard Federal Savings

AND LOAN ASSOCIATION OF CHICAGO

4192 ARCHER AVE., CHICAGO 32

(Archer Ave. at Sacramento)

PHONE: Virginia 7-1141

ANTANO SMETONOS ATSIMINIMAI

Tęsinys, iš 8 psl.

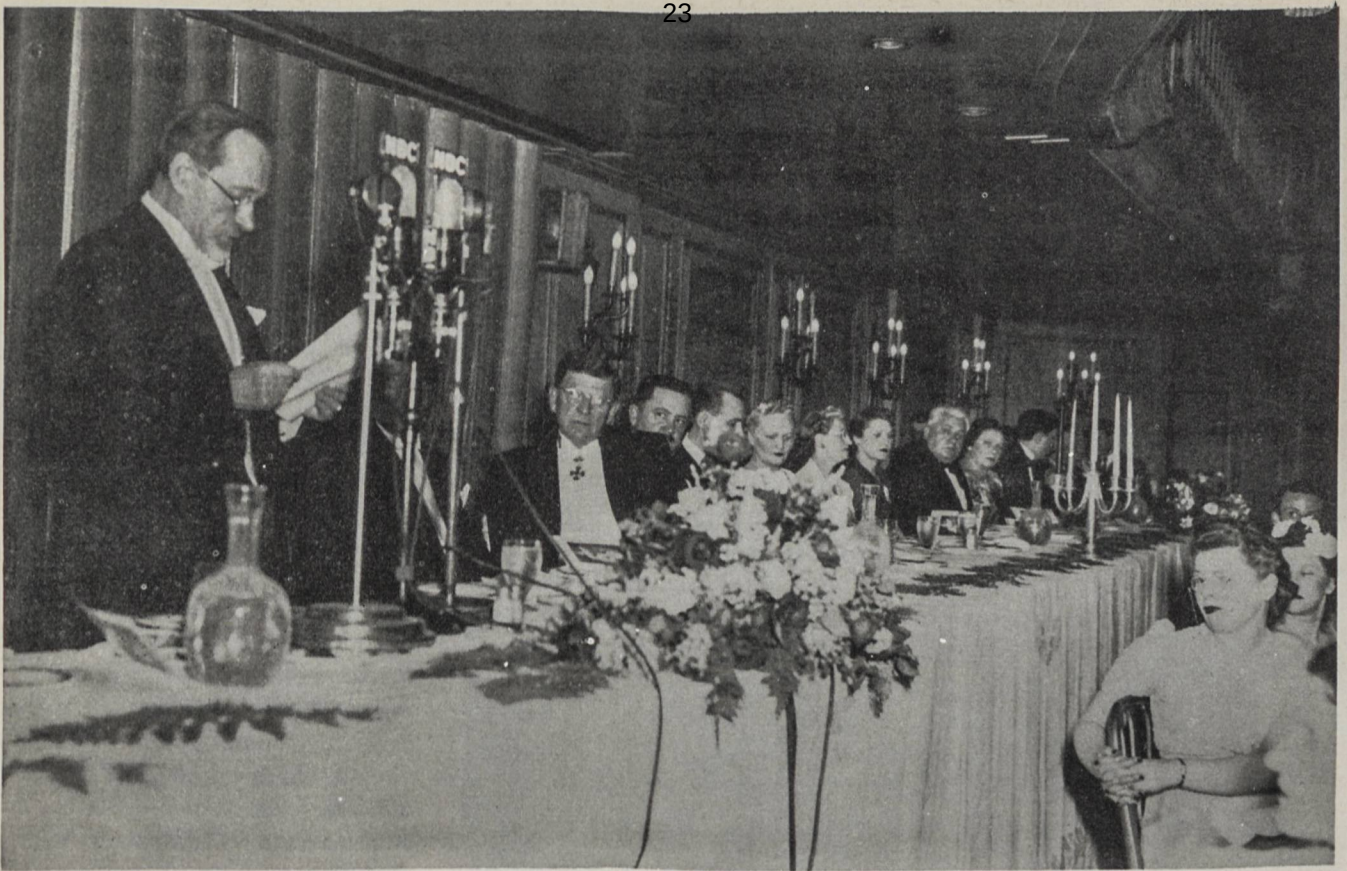
Gen. Raštikis, be to, argumentavo bolševikai manysią jį esant vokiškos orientacijos, kaip išėjusį aukštąją Vokietijos karinę mokyklą. Agi va ir dabar Maskva užprotestavusi prieš jo kandidatūrą ministru pirmininku. Tada Prezidentas įsikišo į jų ginčą ir išaiškino, jog bet kas gali eiti Prezidento pareigas, nes ministras pirmininkas, šiuo atsitikimu, senasis ar naujasis, tereikalingas, kaip Konstitucijos numatyta, vien mūsų Resp. Prezidento pasitikėjimo. Gen. Raštikis nepasidavė. Prezidentą pavaduoti teko Merkiui. Jam ir buvo įteiktas įgaliojimas raštu.

Gera ar negerai padarė Prezidentas, nesutikęs su Maskvos reikalavimais? Atsiminkime, jis yra prisiekęs saugoti Lietuvos suverenumą. Jei susiktų, vis tiek kuriomis sąlygomis ar aplinkybėmis, jį kam perleisti, tai būtų lygu savo krašto išdavimui, savo asmenybės sunaikinimui ir negarbės užtraukimui savo tautai. Palikęs savo pareigose, savųjų raginamas, jis būtų galėjęs daugiau, nei kitas kas, pakenkti ir nusidėti Lietuvai. Turėdami jį savo valioje, Maskvos valdovai būtų nukamuotą galėję panaudoti visokiems smurtams. Žinant bolševikų moralę, ar nemoralę, lengva įsivaizduoti, kaip jie būtų elgęsi. Visam pasauliui yra žinoma, kaip Maskvos valdovai geba priversti savo nekaltus žmones, dargi augštai pastatytus ištikimoms pareigoms, kad viešai pasisakytų esą nuo pradžios ligi galo kalti. Prezidentas, kaip atsimename, parašė laišką, įkalbėtas min. pirmininko ir kitų ministrų, Kalininui,

— laišką, kur buvo pareikštas visiškas lojalumas Sovietams. Ir šit po tokio laiško brutalus, ciniškas jų ultimatas mūsų vyriausybei, reikalaujas iš jos atsižadėti Lietuvos nepriklausomybės! Jūs, Lietuva, reiškiate ištikimumą sutarčiai su mumis, o mes jums atsakome: Nusisipiaut ant sutarties ir jūsų ištikimumo. Argi po to neaišku, kad bolševikai, nebeprispažindami Lietuvos suverenumo, nebeprispažino ir jos Prezidento. Taigi jo pašalinimas buvo būtinas, jo pašalinimas buvo mažas protestas Maskvos smurtui, toks, koks buvo galima susidariusiomis aplinkybėmis. Su šitokia argumentacija sutiko visi, dargi tie, kurie nusileido sovietų reikalavimams.

Vienas kitas gali manyti, jog Prezidentas vis dėlto norėdamas galėjo įsakyti Kar. vadui priešintis ginklu Sovietų įguloms. Argi jis ne veltui yra vyriausias ginkluotų pajėgų vadas. Taip teisiškai, bet kitaip praktiškai. Prezidento įsakymas turi būti gynimo metu pasirašytas min. pirmininko. Pasisakę nesipriešinti, nė Merkys, nė gen. Raštikis nebūtų davę savo parašų. Žinoma, dar būtų galima paskirti min. pirmininku gen. Musteikį, pasisakiusį už pasipriešinimą, ir iš jo gauti parašą įsakymui. Tada reikia ir naują kar. vadą turėti, nei gen. Vitkauskas negi būtų ėjęs prieš savo ištartą nuomonę. Tokiems pakeitimams, jeigu ir būtų buvę įmanomi, kaip aukščiau minėta, nebebuvo laiko. Tai reikėjo anksčiau daryti, ne valandomis, o dienomis skaičiuojant. Ar kariuomenė kalbamajam pasipriešinimui buvo

ruošiamą, buvo paruošta? Tuo klausimu būdavo kalbama, bet nebaigiama kalbėti. Min. pirm. Merkys ir kar. vadas šiaip ir taip manydavo: gal teks, o gal neteks ginklu pasirodyti. Klausiami abejodavo, ar būtų galima įvykdyti pasipriešinimas, kai raudonosios armijos tankai ir aviacija visai arti Kauno. Gal tik viena mūsų divizija galima būtų, esą, paruošti žygiui Žemaičių plentu, Raseinių link. Su tąja divizija trauktųsi vyriausybė ir, kiek galėtų, valdininkai. O kaip Kauno įgula pareitų Nemuną ir Nerį, jei raudonųjų tankai ir aviacija pastotų tiltus ir juos apspistų, to nemokėdavo dorai paaiškinti. Kaip vyriausybė suspėtų trauktis? Tai, sako, gal aeroplanais išskristų. Iš viso darėsi įspūdis, kad mūsų kariuomenė nebuvo paruošta pasipriešinimui. Jam nebuvo palanki ir vadinamoji ašis, kaip jau teko įsitikinti. Jos įtaka buvo juntama ne tik Ministrų Taryboje, bet ir kariuomenėje, ypač jos augštojoje vadovybėje. Galiausiai ir vyr. ginklo pajėgų Vado, Prezidento, autoritetas buvo Ašies nuolat žeminamas kariuomenėje ir visuomenėje. Tai, žinoma, buvo didelė žala ginklo galios pajėgumui. Kar. vadovybės darbai nesiderino su žodžiais. Dar tebebūdamas kar. vadu, gen. Raštikis šią žiemą deklamavo paskutine savo kalba šauliams, jog neatiduosime priešams nė vėtro pėdo savo žemės, o savo straipsniu "Karde", jau įteikęs atsistatydinimo raportą, rekomendavo kariuomenėje ir vyriausybei (nė iš šio nė iš to), laikytis nuoširdžiausiai su Sovietais, kai tie, įvedę Lietuvon savo įgulas, klastingai, kaip mes kiti jutome, ruošėsi duoti jai smūgį. Ir kai dabar jie pareikalavo iš mūsų ne

Lietuvos prezidento Antano Smetonos ir ponios sutikimo banketas 1941 m. gegužės 4 d. Chicagoj, Palmer House viešbuty. Prezidentas kalba per National Broadcasting Co radijo tinklą i visus Amerikos ir Kanados gyventojus. Paveiksle: Sofija Smetonienė, prezidentas Antanas Smetona, Justinas Mackevičius, Chicagos miesto burmistras Edward J. Kelly, teisėjas Jonas Žuris, adv. Antanas Olis, Lilija Vanagaitienė, Mrs. Loewe, Verna Olienė, kompozitorius Antanas Vanagaitis, Marija Bachunienė, Juozas Bachunas.

vieno, ne kelių pėdų, bet visos žemės, tai gen. Raštikis lakoniškai ir drąsiai tarė: Sutikti su visais Maskvos reikalavimais! Jis vadovavo kariuomenei penkerius metus, tai jo auklėjimo įtaka ten negalėjo palikti be pėdsakų.

Taigi, rodos, rizikinga būtų buvę Prezidentui duoti kariuomenei įsakymą priešintis. Jeigu jis nebūtų buvęs įvykdytas, tai būtų nemažas smūgis visam kraštui. Ruošti kariuomenę pasipriešinimui reikia ne paskutinę valandą, o daug anksčiau, visą laiką ruošti, lygiuojantis į

vyriausią krašto vadovybę, o ne vien į kariuomenės vadą.

Vertas yra gen. Skučas, kad apie jį skyrium pakalbėtume. Kai Min. Taryba buvo nusistačiusi dėl Maskvos reikalavimų, Prezidentas jį išsikvietė ir trumpai išdėjo visą bylą, kaip skaudžiai jį palietusią. Supratęs, kaip ir kas atsitiko, baisiai nustebo. Akys jam kiek pasruvo ašaromis. Patylėjęs kiek pasakė: Naktis nemiegodavau, kad kiti, mano bendradarbiai, gautų miegoti, o dabar mane išdavė. Gal taip reikė!... Iš kito kambario atėjo min. pirm. Mer-

kys ir ėmė aiškinti, guosdamas gen. Skučą. Esą, mūsų prokuroras jį kaltinsiąs, mūsų teismas teisias, tai nesą ko pusiinti. Generolas: Žinai... Neturiu jokių iliuzijų. Minios teismas kaltins, minia teis, kaip Maskva norės. Tuos žodžius girdėjo min. Musteikis ir gen. Raštikis, kuris paskum irgi buvo atėjęs. Išėjus kitiems, Prezidentas patarė gen. Skučui nieko nelaukiant bėgti iš Lietuvos su šeima. Truputį pagalvojęs jis pasakė: Nebėgsiu. Išbėgus man, kiti turės atsakyti. Aš ir Povylaičiui pasakiau, kad ne-

bėgtų. Kaip bus, taip bus, — palieku. Prezidentas: Kitų neišgelbėsi... Būsi bergždžia auka

Kelionės ruošia. In kur? Kai dar anksti rytą buvo linkstama priešintis Maskvai, Prezidento kelionės linkmė buvo nurodyta į Smalininkus. In ten buvau sakęs ir savo žmonai skubintis iš Užugirio Kiemo. Dabar, virtus kitaip, pirm. Merkys ir aps. min. Musteikis tarė sukti į Marijampolę. Mat, ten mūsų kariuomenės įgula, 9 pulkas, ten geriau sustoti ir nakvoti, iš ten stebėti, kas bus toliau. Ir iš viso, matė pirm. Merkys, nesąko skubintis Prezidentui. Kol bolševikai čia susidairysią, tai dar nemaža laiko išeis. Ar ne geriau būtų kelionė į vakarą atidėti? Man toks noras delsti nepatiko, dėl to raginau veikia parūpinti pasus kam reikia ir svetimos valiutos. Trumpu laiku buvo sunku visa kas reikia atlikti. Pirmininko buvo įsakyma p. Žilinskui susirūpinti pasais. Pasirodė ne taip lengvas reikalas: vieniems trūko fotografijų, kitiems reikia įveikti visokių formalumų. Taigi, nei šoferis, nei saugumo žmonės, nei karininkai, lydėjusieji Prezidentą (plk. Žukaitis, maj. Jasiūnas, leit. Mikoliūnas) nespėjo gauti pasų, vyksta be jų. Jų niekas ir neruošė. Vokiečių pasiuntinybė Prezidentui, kaip ir kitiems, vizavo tik paprastą diplomatinį pasą. Svetimos valiutos irgi nesklendžiaiėjo. Kai tekdamas seniau kalbėti apie Prezidento išvykimą pavojaus metu užsienin, tai pirm. Merkys sutikdavo, kad jam reikia gauti didesnę sumą. Juk reiks užsienyje rūpintis pabėgusiais valdininkais ir augštais pareigūnais, kurių, be abejo, bus pabėgusių iš savo krašto, teks ir šiaip kas Prezidentui veikti, spiesti reikalingi žmonės politikos darbu. Visam tam reikia

kiek daugiau lėšų. Jau gerokai po piet, o valiutos kaip nėra, taip nėra. Pirmininkas tikina, jog tuojau būsianti. Prezidentūroje suirutė, skubotai renka krauna daiktus kelionei, žmonės sielvarto varginami bėgioja slankioja šen ar ten. Min. pirm. Merkys visai susimastęs ir sukniužęs vaikščioja po kambarį ir kažin ką galvoja. Pakalba kiek su kuo telefonu, pasisuka kiek ir kalbina mane. kad nebevažiuočiau iš Lietuvos. Be manęs būsią čia labai sunku. Maldaujančiu balsu man sako: Nevažiuok; palikus bus geriau. Labai nustebau tokia jo staigia atmaina, atpasakojau savo argumentaciją už mano išvykimą. Su ja juk jis pats ir visa Taryba sutiko. Aš buvau, priminiau jam, už tai, kad priešintis Maskvai, o pats su kitais, kad nesipriešinti. Tai kaip man būtų paties rolę vaidinti, kurios nemokėčiau? Kaip galėčiau daryti kas prieš mano įsitikinimą? Taip kalbėdamas priminiau gen. Skučo bylą. Sakiau pirm. Merkiui: Gen. išdavimas bolševikams kris sunkia našta ant mūsų sąžinės. Tada pirmininkas: Aš jį su Povylaičiu išsiunčiau automobiliu į Žygaičius. Juodu lydi du pareigūnys. Pasienis arti... Lengva bus pabėgti.

Pirm. man pasakė, kad su kažinkuo buvo pasikalbėjęs, jog šiandien apie 4 val. (16 val.) lėktuvu atskrendas iš Maskvos Kaunan Dekanozovas, Molotovo padėjėjas ar pavaduotojas. Toji žinia įvarė man baimės ir nerimo. O ko jam čia reikia?... Vadinas, vykdė savo sumanymus Lietuvoje greitu spartumu. O kaip bus, jei tas nelauktas svečias užtiks mane dar Kaune ir, išlėpęs iš lėktuvo, įsimanys mane aplankyti. Tai savo baimės nepaslėpiau ir pirmininkui. Juk aš tapčiau to svečio

belaisviu? Tai niekis, — atsako pirmininkas. Ko jis čia eis! Dar yra laiko. Prašo nesukubinti ir palaukti vakaro Kaune.

Neįtikino manęs pirmininkas. Nutariau nebedelsti. O čia vis dar valiutos nėra. Šit pagaliau ateina Lietuvos Banko Valdytojas, p. Paknys, vidutinio didumo lagaminu nešinas, išbašęs, pageltęs. Lagaminas pridėtas sv. sterl., švedinių kronų ir dolerių. Gavau doleriais ir tik kelintą dalį to, kas pirma mano buvo sutarta su pirmininku. Bet ir ją gavęs džiaugiausi. Tiek to, bet tik nebedelsti. Skubotai dedant daiktus, kaip pasakum pasirodė, daug kas reikalinga buvo įsidėti, pamiršta. Atsisveikinau su visais, kurie buvo Prezidentūroje. Visi buvo sielvarto prislėgti. Kelios mašinos paruoštos. Viena — sunkiasvoris — daiktams vežti, parūpinta aps. ministro. Išvažiavome, vieni per Panemunės, kiti per A. Vytauto tiltą. Sunkiasvoris su leit. Mikaliūnu pasakum turėjo vykti. Buvo jau 4 val. po piet (16.40 v.).

Nuo Kauno iki Kybartų. —

Sustoti ar nesustoti Marijampolėje? — susimastėme važiuodami. Jei Dekanozovas atskrenda Kaunan, tai "nesprosta", kaip rusai pasakytų. Sulaizę sutartį, mus apgavę, Maskvos valdovai čiups savo nužiūrėtą auką greičiau, nei kas mūsų jų, tingiai nusiteikusių, mano ir save ramina. Kartą pasiryžę, jie staiga ardys visą Lietuvos tvarką. Pirmučiausia gal užims radiją, telefonus, telegrafus ir geležinkelius, kad sparčiau galėtų paraližuoti mūsų valstybės aparatą. Vadinas, ne tik kelių dienų, ne tik vienos dienos, bet nė kelių valandų nereikia likti Marijampolėje. Jei važiuoti, tai jau važiuoti ligi pat pasienio ir ten, jei bus galima, stebėti Lie-

tuvos įvykius. Nesustojome nė Marijampolėje, nė Vilkaviškyje, o drožėme ligi Virbalio, o iš ten, pabuvę, arbatos pagėrę stotyje, atsidūrėme Kybartuose. Valdininkai ir šiaip gyventojai buvo ramūs, tik kiek nusitebo, jog Prezidentas čia atsi-rado. Stotyje mus priėjo burmistras, gimnazijos direktorius ir dar kurie vietos inteligentai. Jiems trumpai nupasakojome, kas atsitiko Kaune, kam ir kur važiuojame. Mums buvo jų pranešta, jog ar prieš valandą p. Turauskas niekur nesustodamas perėjęs sieną ir jau esąs Eitkūnuose. Ir saugai, mus lydėjusieji, p. p. Adamavičius ir Čiuoderis, pasiklausę aplinkui, ką žmonės kalba, įspėjo nieko nelaukiant važiuoti per sieną.

Einu aš pats ieškoti Žemaičio, kurs prieš valandą taip patogiai su mumis kalbėjosi. Jo padėti surasti pasišovė kuris šaulys. Priename viršininko būstinę, beldžia šaulys į duris, — nieks neatsiliepia. Ir pro langą nematyti žiburio. Tamsu... pasislėpta! Mano padėjėjas išnyko. Priena vienas kitas šaulys, kažką pažada — ir nebėra. Atrodė, lyg užtrukinti, lyg ir suklaidinti mane norėtų. Atsiminiau Žilinskio telefonu pranešimą: delegacija važiuojant parsivežti Prezidento, — ir pamaniau: Mane trukina, kad galėtų sučiupti. Reikia kitaip manytis, norint išvengti pasimaty-mo su delegacija.

Brendame per Širvintos upelį. Žmonės vaikščiojo patamsyje. pusbalsiai kalbėjo ir kažko laukė. Šit ir mano sūnus, priėjęs mane, pasakė radęs vieną jauną policininką, kurs žadėjęs mane tikrai pervesti anon pusėn. Sūnus paliko ir grįžo į mūsų automobilius. Juk svarbiausia, kad Prezidentas nebūtų su-laikytas, o kitiems maniesiems gal, pavyks paskum, jei ne per

tiltą, tai kitu daiktu pereiti sieną. Taigi gerasis policistas vedė mane, plk. Žukaitį, Adomavičių ir Čiuoderį atgal nuo tilto viena gatve, paskum skersgatviais, pasuko vėl kaip ir atgal. vedė palei visokius namus. Pagaliau pritapo į mus apysenis vyras (rodos, p. Misiurevičius), buvęs prie vakarienės, jau vienameškinis, besiruošęs miego, su šliurėmis, apsiaustu apsimitęs. Jis ėjo toliau su mumis, rodydamas taką, pro savo namus, kur gyveno. Priėjome upelį. Atsisveikinę su savo geradariais (policistu ir tuo vyru), padėkojome jiems už tą didžią paslaugą, nusiavėme kojas ir perbridome siaurą, negilų upelį. Apsiaavę žingsniavome Eitkūnų stoties link.

Eitkūnuose. Ėjome visi keturį upelio krantais, pagal sieną

ir tiltą. Juk tik keli žingsniai teskyrė mus nuo mūsų paliktosios Lietuvos. Ką dabar veikia mūsųškiai? Pavyks ar nepavyks jiems praeiti sieną? O gal jau ir ketintoji delegacija Kybartuose? Ką rasime Eitkūnuose?... Taip mąstydami dūlino me takais ir takeliais ir atsidūrėme stotyje. Buvo jau po 12 nakties. Vadinasi, birželio 16 d. pradžia. Čia radome besedindčius gen. ir plk. Musteikius su žmonomis ir dukrelėmis. Ir jų, mat išskyrus generolą, pėreita per žalią sieną. Visa būtų gerai, tik jų daiktai palikę Kybartuose. Kaip juos iš ten gauti? Netrukus jaunas vokie-tis karininkas, rodos, vyr. leitenantas, mus pasitiko ir pranešė, jog tuojau ateisias jo viršininkas ir pasakysias, kas mums žinotina. Kiek palaukus

tikrai jis atėjo ir pasisakė esąs Doktor Greefe. Mandagiai mus prakalbines, jis pareiškė negalįs, deja, dabar pasakyti, ar mums būsią leista palikti Vokietijoje. Paklausias Berlyno vyriausybę ir duosią atsakymą tik rytmetį. Labai nusiminėme, tokią žinią gavę. Kas daryti, jei Vokietijos vyriausybė neleis mums gyventi savo žemėje? Kodėl abejoja mus priimti? Juk mūsų (tegu ir ne visų) yra pasai, vieni vizuoti, kiti ne vizuoti, Kaune Vokios pasiuntinybėje... Truputį keista! Jei grįžtume Lietuvon, tai Maskvos valdovai, kurie dabar ten šeimininkauja, tikrai mūsų, kaip pabėgėlių, nepasigailėtų. Sunku būtų gauti mums leidimai ir kurin neitralian kraštan patekti. Tokių ir kitokių minčių buvo me varginami.

Pasikalbėjimai su įgal. ministru Škirpa ir su delegacija

Mandagusis karininkas pasiūlė mums kiek pamiegoti, kol ateis iš Berlyno atsakymas. Nuvėdė mus su plk. Žukaičiu šio kin tokin viešbutin (geresnio nėra Eitkūnuose), kiek toliau nuo stoties. Mums parodytame kambaryje aš atsiguliau lovon, o pulk. Žukaitis ant kanapos. Nors labai norėjome miego, nes kelias naktis iš eilės nemiegojė, tačiau negalėjome užmigti, o tik vartėmės, kosėme prisirūkę ir snaudėme. Rodos, niekuomet gyvenime nėra buvę tiek liūdna, kaip dabar. Šit mes pabėgėliai, palikę savo kraštą, taip sparčiai žengusį vis didesnėn gerovėn! Dabar jį apspito grubonys, gal žudys... Ir ką iš jo padarys? Ar grįšime kada ir kokį jį rasime? O ir mūsų pačių likimas bailsi mįslė. Kuo versimės, kuo gyvensime?.. Dar blogiau gal tiems, kurie paliko. Išnaikins, išžudys mūsų priau-

gusią šviesuomenę, suvedžios, sugadins mūsų jaunimą. Taip kamuojamiems sunku užmigti.

Jau išaušus, rodos, apie 4 val. pasibeldė į duris karininkas ir pranešė, jog delegacija iš Kauno norinti matyti Prezidentą ir su juo kalbėti. Ar priimsias? Sutikau. Vadinasi, jos neišvengiau. Tik čia jau kita kalba, čia nebus taip, kaip buvo ant tilto. Pulk. Žukaitis pasakė, kad tegu delegacija palaukia. Dabar Prezidentas turi bent kiek pasilsėti. Truputį lukterėjus, gal už 15 minučių, vėl pranešė karininkas, jog iš Berlyno įgal. min. Škirpa noris kalbėtis su Prezidentu. Išlindęs iš lovos, apsi metęs apsiaustu, skubinu kitan kambarin į telefoną. Min. Škirpa kalbėjo lietuviškai. Jis tikino mane grįžti Kaunan. Marpaaiškinus, jog su min. Pirmininko ir Ministrų Tarybos žinia taip darau, kaip buvo sutarta,

Škirpa atsakė, jog teisės atžvilgiu mano ne viskas tvarkoje palikta, jog, rodos, trūksta parašo po kairiais dokumentais. Aš, esą nepasirašęs Min. Tarybos posėdžio protokolo. Išsiaiškinome ir tą dalyką. Pridūriau: Jei tikrai būtų reikalinga man kur nors pasirašyti, kaip įstatymai reikalauja, tegu Kaunas atsiunčia tekstą, o aš jau žinosiu, kur reikia ar nereikia pasirašyti. Min. pirmininką raštu įgaliojau eiti prezidento pareigas, kaip Konstitucija reikalauja, taigi jis dabar mane Lietuvoje atstovauja. Vadinasi, visa tvarkoje. Ar kits kitą, aš su min. Škirpa, telefonu visai susipratome, — negaliu tvirtinti. Gal kai kur būsiu ir paklydęs, jo mintis perduodamas.

Pasikalbėjus pamaniau, ar nebus reikalingas mano parašas tiems trims Maskvos reikalavi-

mams, su kuriais nesutikau? Tegų juos pasirašo tie, kurie sutiko, jei turi drąsos.

Apie 6 val. išiprašė mudviejų su plk. Žukaičiu viešbučio kambarin delegacija: min. Galvanauskas, gen. Talat-Kelpša ir juodu lydėjusis baro viršininkas Žemaitis. Pasisakė atvykę prašyti manęs, kad grįžčiau Kaunan. Pradėjus man dėstyti argumentaciją, jog nieko negalėčiau padėti prieš Maskvos bolševikų antplūdį, įėjo kambarin mano sūnus, jau perėjęs, pasirodo, per tiltą, ir kreipėsi į mane, jog neverta esą kalbėti su žmonėmis, nenorėjusiais jo ir kitų (manųjų) išleisti per sieną. Iš Kybartų neleidę nė automobilių, nė mūsų daiktų pervežti. Ir kai pagaliau buvę leista, tai vis dėlto sulaukę automobilius ir iš sunkiasvorio išmetė ant tilto mūsų daiktus. Tik gerieji žmonės padėję juos surinkti ir atgabenti Eitkūnuosna. Šauliai šiaip ir taip žeminę Prezidentą, o jų vadas, plk. Saladžius, šalia stovėdamas, tylėjęs. Liūdna buvo klausytis tokio pasakojimo. Jokios pagarbos Prezidentui nebelikę Kybartuose! Tai jau bolševikai. Sustabdžiau sūnų, kad toliau nebesikarščiuotų, ir vėl kalbėjausi su delegacija. Aiškinau jai, jog klysta tie, kurie tikisi, Maskvos valdovai skaitysiąsi su Lietuvos Prezidentu. Delegacija mėgino mane tikinti, esą, mano sugrįžimas nuramintų visuomenę. Vieną kitą valandą, sakiau, gal nuramintų, bet netrukus įsitikintų, jog Prezidentas bėjęs prieš Maskvos smurtą. Bolševikai jį verste verstų rašyti po aktais, naikinančiais Lietuvos nepriklausomybę ir daryti kitus žygius, priešingus mūsų Konstitucijai. Paklaustas, kaip dabar Kaune, p. Galvanauskas atsakė, jog gyvenimas

ten esąs visai normalus. Jam pritarė ir gen. Kelpša. Aš paa-bejojau, ar tikrai taip yra. Pa-brėžtinai priminiau delegacijai, jog darau taip, kaip buvo su-tarta su Ministrų Taryba. Man sunku suprasti, kas tą sutarimą galėjo pakeisti. Aš buvau už tai, kad ginklu priešintumės smurtui, bet savo nusistatymą negalėjau įvykdyti, dėl to man nieko kito neliko, kaip pasiša-linti iš Lietuvos. Taigi negaliu grįžti Kaunan. Mačiau, jog tie žmonės, ypatingai gen. Kelpša, negalėjo suprasti, kodėl aš taip labai užsispyręs, Mat, kaip ži-nome, min. Galvanauskas ne-buvo, nedalyvavo Min. Tarybos birželio 15 d. posėdyje, tai gal ir dėlto ir nesivaizdavo, jog

Prezidentui pasingam nedera likti Lietuvoje, kada jai kerta-mas mirštamasis smūgis. Kažkas pasirodė neaišku per mano dia-logą su delegacija. Mam pasi-rodė, kad ji buvo atsiųsta, kai kam smarkiai spūstelėjus min. pirmininką. Baigdamas jai ap-sakiau, jog negrįšiu Kaunan. Labai nusiminę visi trys atsis-veikinę išėjo. Man jų buvo gai-la, kad nesupranta susidariusios Lietuvoje būklės.

Beje, dar va, kas įdomu. Pa-kilus eiti iš kambario gen. Kel-pšai ir min. Galvanauskui, pa-klausiau baro viršininką Žemai-tį, kodėl prieš vakarienę Ky-bartuose sakė: tegul visi, kurie nori, eina per sieną, o paskui ją uždare? Iš kur tokia staigi

atmaina? Uždare sieną dargi Prezidentui, turinčiam vizuotą pasą? Apsidairęs aplinkui, lyg bijodamas, kad jo žodžių kas ne-išgirstų, susijaudinęs atsakė: Ir aš pats nežinau, iš kur. Pirma buvo man sakyta leisti per sie-ną visus, o šit vėlai vakare įsa-kyta nieko neleisti. Man buvo prigrąšyta galva atsakysiąs, jei to antrojo įsakymo nepaklausy-siąs. Taigi, atleiskite!

Ir vėl ta pati delegacija pra-šosi į mane tarp 8—9 v. Suti-kau priimti. Dabar kalbėjomės jau restorane, kur manieji, at-vykę iš Kybartų, dalinasi savo išpūdžiais, gautais jau man per-bridus per upelį Prūsuosin. Su-sėdus prie staliuko, delegacija vėl mėgina, beveik tais pačiais žodžiais, perkalbėti mane, kad grįžčiau Kaunan. Ta pati ir mano argumentacija, kad man nėra ko grįžti. Pridūriau, esąs tiek suvargęs, tiek daug naktų nemiegojęs, kad esu visai pa-liegęs, beveik ligonis. Keturio-likti metai nesu turėjęs atosto-gų. Esu būtinai reikalingas po-ilsio. Tačiau nesiilsėčiau, jei galėčiau toje didžioje Lietuvos nelaimėje ką padėti. Reikia ma-nim tikėti, kaip esu pasakęs, jog mano buvimas Lietuvoje dabar jai daugiau pakenktų, ne-kaip padėtų. Juk mane leisgy-vį naudotų negarbingiems da-lykams. Užuoat pasidavę išgąs-čiui, verčiau sujuskite, atsigos-kite, pasikalbėkite, kodėl Pre-zidentas išvyko atostogų. Dirb-kite, kol galima, o kai nebega-lima, tai žinokite patys, kas jums reikia daryti. Kelpša vis dėlto, lyg prisipyręs, lyg širdį geltas, dar sykį mane paklausė, ar aš grįšias ar ne. Atsakiau: Ne! Matyti, jokie mano argu-mentai jo nepaveikė. Galva-nauskas man priminė, jog kal-baam apie naujo prezidento pastatymą, jei negrįžčiau. Atsa-

kiau: Ligi esamasis nėra atsisakęs (o jis nėra atsisakęs, tai žino ir Min. Taryba), tol naujo statymas būtų priešingas mūsų Konstitucijai.

Taip ir baigėsi veltui Kauno delegacijos ryžtas parsivežti Prezidentą.

Palanki mums žinia iš Berlyno. Sielojomės, nerimome šiaip ir taip spėliodami, laukėme žinios, ar bus mums leista gyventi Vokioje. Jau taip pat apie 12 val. karininkas paprašė mus vienan kambarin ir surašė iš mūsų žinias, kurios esti reikalingos pasams. Kurie turėjo pasus, iš tų jie buvo jo paimti ir mums pranešta, jog sprendimą, kas mums lemta, pasakysias jo viršininkas. Kiek palaukus viršininkas, Doktor Greefe, pranešė, jog mums leista palikti Vokioje. "O dabar, — pridūrė, — prašau be palydovo vieni nevaikščiokite oran." Beje, surašius iš mūsų žinias, valdininkas fotografas paprašė iš manęs ir gen. Musteikio leidimą atvaizdams nuimti. Žinoma, linksterėję galvomis, sutikome. Fotografavo mudu paskirai ir šalimais sėdinčius. Paklaustas, bene spaudai fotografijos, valdininkas atsakė: Ne, tik atsiminti!

Karaliaučiu. Kas toliau? Važiuoti Karaliaučiu. Jau ir geriausiam viešbutyje mums vieta numatyta. Džiaugėmės, jog teigiamai išspręstas taip sunkiai mus visus varginęs klausimas. Doktor Greefe pakvietė mus iš restorano stotin. Ten esą galima gauti geresnių pietų. Pavalgę leidžiamės kelionėn. Visiems paruošti automobiliai, ir tik plk. Musteikiui buvo skirta vykti traukiniu su mūsų bagažu. Traukinys išėsiąs apie pavakarį. Kai automobiliai buvo paduoti ir kai sėdome važiuoti, vėl mus fotografavo ar filmavo. Važiuo-

jam! Mus lydi²⁸ du karininkai ir pats Doktor Greefe. Lygūs, puikūs, meksfaltuoti, nedulką, Rytų Prūsų keliai, greitai rieda mašinos Karaliaučiaus linkui. Mus gaivina gražių, gerai įdirbtų, derlingų laukų reginiai. Siūbuoja, linguoja bebręstą rugiai, banguoja kvitčiai ir bežaliuojąs vasarojus. Tokia kelionė būtų poilsis, kad ne Lietuvos sielvartas. Priešakiniam automobiliui, kuriuo važiuojo karininkai, atsitiko avarija: padanga sprogo. Sugaišome 15—20 minučių, kol buvo pataisyta. Šit jau ir Karaliaučius ir mums skirtasis viešbutis, kelionė truko dvi valandis su viršum.

Sustojus viešbutyje ir kiek apsitvarkius, Doktor Greefe mums parieškė, jog mūsų laisvė "vorläufig eigeschreankt". Mes galį matytis tik su Gener. Konsulu Dimša, o su bet kuo kitu — ne. Ir miestan tegalį išeiti su palydovu, su "Verbindungsoffizier". Nevalia ir laiškų

rašyti, nebent su kontrolės žinia. Žinia, ne namie esame, ne Kaune. Bet ir Kaune, kažin kaip dabar yra. Gal ir ten ministrai be palydovų nevaikščioja.

Iš Karaliaučiaus į Mozūrų ežerus. Paklausti Doktor Greefe, kur verčiau norėtume gyventi, mieste ar kaime, pasisakėme už kaimą. Taigi, išbuvę Karaliaučiuje dvi dieni, nakvoję dvi nakti, birželio 18 d. tarp 3—4 val. (antradienį) automobiliais važiuojame Mozūrų ežerų linkui. Pradžioje lygūs ir derlingi, toliau kalvoti, smėlingi, bet tvarkingai įdirbti, laukai. Vis dideli ūkiai, mažų nematyti. Važiuojame apie 2 valandis ir apie 6 val. atsidūrėme Šventaičio (Schvenzait) kurorte: Jägerhöhe, ar 4 klm. nuo Angenburgo miesto. Tylūs ir liūdni gyvename, sielodamiesi savo Tėvynės buitimi.

Šventaičio ežero krantas.

Liepos 1—25.

Red. prierašas:

Prezidento Antano Smetonos atsiminimai, kaip jis pats vėliau yra pareiškęs, buvo skirti tik atpasakoti įvykiams pasakutinėmis Lietuvos nepriklausomybės valandomis. Kodėl jie buvo tokie, o ne kitokie, apie tai Prezidentas savo atsiminimuose nedaug tekalba. Bet gilesnį Lietuvos nelaimės vertinimą jis yra palikęs kituose savo rankraščiuose. Margučio redakcija tikisi galėsianti juos paskelbti, susitarus su jų dabartiniais savininkais.

Kas bus, jei nelaimė mus užklups greičiau, negu spėsime susivienyti ir suprasti, kad tėvynės reikalas yra visiems vienas, kad jis yra augštesnis už egoizmą skirtingų partijų, kad tėvynės reikale priešingiausios partijos turi stoti su šakale alyvos ir užmiršti asmeniškų nesutikimus.

V. Kudirka („Varpas“ Nr. 11, 1889.)

Milane Augustinas nebebuvo vienas, ir niekados vienas nebebus. Jis buvo gimęs būti galva ir ganytojum. Aplink jo spinduliuojančią ugnį visi spaudžiasi ratu ledus ištirpdyti ir atgimti. Net ir klaidžiodamas sugebėjo būti vadovu, net ir liūdesy mokėjo džiaugsmą teikti.

Turėjo prie savęs visą šeimą, išskyrus vieną seserį, pasilikusią Afrikoje; čia buvo Monika, brolis Navigijus, neminima vardu, beveik jo žmona su Dievo Duotoju (Adeodato), kuris jau ėjo tryliktuosius metus ir buvo tėvo mokinys; atvyko jo ištikimieji draugai Alipijus ir Nebridijus; geradariys, Romanijanas, atsiuntė pas jį savo sūnų Licencijų, kad eitų mokslus su jo senuoju draugu. Be to, jau turėjo pažinčių ir buvo susidraugavęs Milane, ypatingai su filosofais: Verekondu, taip pat mokytoju kaip ir jis, su Manlijum arba Mallijum Teodoru neoplatoniku, kuris 399 metais buvo konsulu, Klaudijono pagerbtu, su Firminu, iškalbingumo ir astrologijos mėgėju, su Ermogenijonu, filosofu, ir su Zenobijum — magister memoriae — t. y., archyvaru, grožio ir išminties mėgėju.

Jau buvo persiritęs per dvidešimt amžiaus metų, ir kai kada jam rodėsi, kad jis jau tiek įsigijo laikinų gėrybių, kiek lėmė jam jo tėvai kadaise ir dėl kurių jis pats buvo susirūpinęs. O vis tiksliai jis nebuvo nei patenkintas nei nusiramintas: šito neramumo kaltė buvo toji, kad dar neganėtinai buvo pragersėjęs nei praturtėjęs, kad neturi tikros žmonos, teisėtos ir viešai pripažintos žmonos. Bet vėliau jausdavo, kad laimės negali būti tik šituose dalykuose, arba vientiktai tuose daiktuose, jau dindavosi ir blaškydavosi, kartkartėmis vedamas pagundos atsiklaupyti prieš Ambroziejų ir išpasakoti jam visa visa; tai vėl galvodavo pasiremti ant minkštos skepticizmo pagalvės ir negaišinti laiko nei dvasios nebevarginti problemomis, kurias žmogus kaip beprotis sau iškelia, bet nėra tiek išmintingas, kad galėtų jas išspręsti. Augustinas norėjo būti laimingas, niekaip nesugebėdavo gyventi be aiškios ir pilnos laimės, ir tos laimės niekad niekame nesurado. Nei pirmieji akademieniai ar teatraliniai jaunystės laimėjimai, nei apaštalavimas manikėjams, nei filosofiniai įieškojimai, net nei žmonos glamonėjimai arba sūnaus kryžstavimai nesuteikė jam pastovaus džiaugsmo, tobulos palaimos.

Nepaisant viso, reikėjo vesti mokyklą, tęsti savo studijas, galvoti apie šeimos išlaikymą, palaikyti naudingus santykius, klausyti įsakymų ir vykdyti valdovų pageidavimus, nuo kurių jo paties likimas priklausė. Tais tad, 385 m., pavzd., jis buvo išrinktas, kaip naujas retorikos mokytojas, nusimanančio literatūroje Simmako rekomenduotas, pasakyti metinį imperatoriaus panegiriką. Tuo

metu buvo trys imperatoriai: Maximas Galijoje, Teodozijas Didisai Rytuose ir Valentinijonas II-sis Italijoje, Milane. Augustinas privalėjo pagirti, dalyvaujant motinai, Valentinijono didžiojo našlei, ir visam karališkajam dvarui, imperatorių vaikysčia. Pastarasis tebuvo keturiolikos metų berniukas, kuris neką daugiau teturėjo imperatoriško kaip vardą ir imperatoriaus regalijas, ir šituos išorinius pažymius tik Ambroziejaus iškalbingumo ir Teodozijaus globos dėka turėjo. Tikrąja valdove buvo ne kas kitas, kaip jo motina imperatorienė Justina, arijonė, kuri ir savo sūnų buvo apstačiusi arijonais. Jis buvo ir turėjo būti iki pat mirties nelaimingas. Tėvo kariai jį paskelbė imperatorium, kai teturėjo keturis metus; 383 m. užmušė jo brolį Gracijaną, ir galėjo padėkoti Ambroziejui, kad ir jo neištiko toks pat likimas; 387 m. turės bėgti be atodairos iš Milano ir Italijos dėl staigaus Maksimo sugrįžimo ir 392 m., dvidešimt vienerių metų, bus užmuštas Vienoje prie Reino vieno barbarų generolo. Tais, 385 metais, tarp vienos ir kitos grasmės, būtų galėjęs ramiai pagyventi, bet motina, įsigėdus gauti vieną bažnyčią savo arijonams, susivaidijo su Ambroziejumi, labai galimas dalykas prieš jaunuolio valią, nes jis mylėjo vyskupą ir buvo jo mylimas.

Kągi tokio galėjo Augustinas viešai pasakyti ir pagirti šito berniukščio, purpuru aprėdyto, asmenyje, kurio vienas imperatorius nepakentė, o kitas tik leido jam pasilikti savo vietoje bailutės lėlės pavidalu, kurios siūlus tampė motina? Tačiau įsakymai buvo įsakymais ir reikėjo jiems nusilenkti. Tuo labiau, kad įsakymas, labai galimas daiktas, buvo gautas iš garsiausio generolo, kuris galėjo būti Valentinijonui artimiausias, iš tojo Flavijaus Bauto, užreinio franko, atsivertėlio krikščionio, kuris nors iš barbarų buvo kilęs ir karys — Gracijano laikais buvo magister militum (kariuomenės vadas), ir 381 m. su Teodozijum kovojo su gotais — nesibodėjo literatūra ir susirašinėdavo su žinomuoju Simmaku. Keletą pagyrimo sakinių Augustinas turėjo ir jo adresu pasakyti, o taip pat, galbūt, ir imperatorienei Justinai.

Taip vieną dieną, 385 metais, Augustinas, keleto draugų ir grupės savo mokinių lydimas, ėjo imperatoriaus rūmų link, kur jo jau laukė, kad pasakytų panegiriką, ir jojo širdis plakė neramiai, karščiau negu paprastai. Ne dėl kokios baimės, nes nuo vaikystės dienų buvo pratus deklamuoti, net improvizuoti, o pagaliau retorikos mokytojai, kai jis galėjo iš kalno pasiruošti, negi gali pristigti vaizduotės sąskambių, suglaustai pasakyta kalba sužavėti klausytojus ir susilaukti katučių. Bet Augustino sąžinė žinojo, kad jis eina sakyti niekų, ir kad

LIETUVOS IR SOVIETŲ TAIKOS SUTARTIS

(KAIP KLIMAS, BALUTIS
IR NARUŠEVIČIUS RUOŠĖ
ULTIMATUMĄ DR. GRINIUI)

Išvijus Raudonosios Armijos likučius iš Lietuvos už Dauguvos upės, atėjo laikas sutvarkyti mūsų santykius su Sovietų Rusija. Derybos dėl taikos buvo vedamos Maskvoje, tęsėsi porą mėnesių ir užsibaigė žinoma Taikos sutartimi liepos 12 dieną 1920 m.

Lietuvos delegacijai deryboms su bolševikais vadovavo Tomas Norus — Naruševičius. Jis specialiai buvo parinktas, kaip Rusijos, rusų ir pačios Maskvos žinovas. Jam pagalbon paskirtas Kazys Bizauskas ir visa eilė ekspertų iš įvairių sri-

čių — finansų, susisiekimą, karo etc. Paminėtinas čia karo srities specialistas — gen. Kleščinskas, Lietuvos Štabo Viršininkas. Kleščinskas buvo tais laikais Lietuvos tuometinėje kariuomenėje vienas iš dviejų karininkų, kurie buvo baigę carinių laikų Karo Akademiją. Antaras buvo gen. Katche, — abu rusai (baltieji), gavusieji Lietuvos pilietybę todėl, kad jie patys, ar jų tėvai buvo gimę Lietuvos ribose.

Delegacija, vykdamą Maskvon taikos deryboms, aišku, turėjo turėti karo reikalų specialistą. Kuomet gen. Kleščinskui buvo pasiūlyta vykti su delegacija Maskvon, jis pareikalavo, kad Lietuvos Vyriausybė pirmiau išrūpintų jam iš Sovietų valdžios specialią, ką jis pavadina "železnąją gramotą" (ge-

ležinę garantiją), t. y., specialų Sovietų valdžios patikrinimą, kad bet kokiomis aplinkybėmis jam nieko Maskvoje neatsitiktų. Mat, kaip "baltas rusas", bijojo, kad Sovietai, esą, galį jį Maskvoje suimti ir nužudyti. Toks jo reikalavimas vienok nebuvo pabotas: Lietuvos vyriausybė su tokiu keistu reikalavimu nesutiko, nes jis, kaip Lietuvos delegacijos dalyvis, ir be to turėjo visas diplomatines neliečiamybės teises. Jeigu apie šį incidentą su gen. Kleščinskiu čia minima, tai tik todėl, kad keliais metais vėliau šis pats "bolševikų besibijęs" generolas buvo Lietuvos Karo Teismo nutarimu sušaudytas Kaune, kaip pagautas šnipas Sovietų naujai. Teisybė, jis tuo laiku jau buvo išėjęs atsargon, bet vis dėlto tai buvo nepaprastas atsi-

šituos niekus jis sako verčiamas, sako norėdamas susilaukti katučių, kad patys klausytojai šitiems niekams netikės. Trumpai sakant, tai buvo nelabai garbinga komedija jam pačiam ir visiems.

Ir štai vienoje Milano gatvelių prieš jį sustoja elgeta, gerokai vyno prisisiurbęs, kuris nesivaržydamas reiškia savo girtą džiaugsmą. Šis vargšas išmaldų prašytojas nebuvo pikta nusiuteikęs, priešingai, išdaigavo ir krėtė juokus su praeiviais: gal tarp vieno ir kito gurkšnio jis ir Augustinui tarstelėjo nekalta žodį. Dienos oratorius, iškilmingai pasirėdęs, žvilgtelėjo į linksmąjį senuką, apsisiautęs nešvariu ir lopytu apsiaustuku, ir atsiduso. Ir šitas jo atsidusimas nebuvo užuojautos, bet pavydo atodūsis.

Kreipdamasis į savo draugus tarė, — žiūrėkite, šis elgeta yra laimingesnis už mus. Visi mes vargstame eidami mokslus, slėpdami garbės troškimą ir vargindami savo mintis trokštame tokio džiaugsmo, kurį šitas žmogus keliais centais, iš kitų išprašytais, ir keliais vyno stiklais jau turi jį, kokio mes niekad neturėsime. Ir jo linksmumas, aišku nėra tikras džiaugsmas, bet toji laimė, kurios mes siekiame tūkstančiais užuolankų ir vargų, yra dar nepastovesnė. Aišku, kad jis linksmas, o aš susirūpinęs; jis ramus, o aš blaškausi. Jeigu man siūlytų kas taip pigiai su juo linksmintis, be abejonės atsakyčiau, kadangi noriu būti aš savimi, nepaisant visų skausmų ir baimės, kuri mane slegia. Bet galbūt ir apsi-

rikčiau. Kas gali patvirtinti man, kad neklystu? Ar savo žinojimu aš jį pranešu? Bet mokslas nesuteikia man džiaugsmo, kokį jam duoda vinas. Ir kam aš panaudosiu savo mokslą? Juk ne tam, kad mokyčiau žmones ir juos geresniais padaryčiau, bet valdovų malonumui ir minios, kad uždirbčiau ir įsisteikčiau. Argi ir šiuo momentu aš neinu tam, kad pasidaryčiau viešu pataikūnu?

Jūs man pasakykite, kad reikalinga pasvarstyti šito linksmumo priežastį. Jis randa ją vyne, o aš garbės troškime, kuris laikomas kilnesniu. Bet jeigu elgetos džiaugsmas nėra tikras džiaugsmas, tai ir garbė, kurios jieškau, nėra tikroji garbė. Šisai šianakt suvirškins savo girtumą ir pabudęs atsikels laisva galva. Aš gi, priešingai, einu gulti apsvaigęs garbės troškuliu, ir keliuosi juo apsvaigęs, nuolatos apsėstas per dienų dienas šito kvailo troškulio, kuris nesuteikia man nei truputėlio geros nuotaikos. Todėl tad aš jums kartoju, kad šis įsikaušęs senis laimingesnis už mane. Ir galbūt moraliskai jis yra už mane aukštesnis, nes jisai užsidirbo sau vyną, linkėdamas laimės išmaldos davėjams, kai aš tuo tarpu jieškau tuščios garbės, parinktais žodžiais deklamuodamas melagystes.

Ir pasakęs tai, kas gulėjo ant širdies, dar didesniu kartumu pats savimi piktindamasis, pasuko imperijalinės kurijos link pasakyti panegirikos imperatoriui, kuris niekad nieko nebuvo padaręs.

Lietuvos konsulas New Yorke, Jonas Budrys, pasakoja savo atsiminimus iš tų laikų, kada jam teko eiti saugumo viršininko pareigas Lietuvoje. Su įdomumu jį klausosi konsulas dr. P. Daužvardis, Antanas Vanagaitis ir kiti. ... Tai buvo prieš keliolika metų...

tikimas; carinės kariuomenės pulkininkas, pakliuvęs Lietuvoje, gavo iš jos viską, ką tik Lietuva galėjo jam duoti: prieglaudą, patikėjimą jam savo visos kariuomenės, aukščiausio generolo laipsnį ir Lietuvos Vyties Kryžių; išėjus atsargon — pensiją ir žemės sklypą. Bet, kaip sako patarlė: "kiek vilką nepenėk, jis vis miškan žiūri..." Taip ir šis nelabos atminties generolas: gavęs iš Lietuvos viską, mėgino ją įkasti pačiu bauriausiu būdu — jį priglaidusio krašto išdavyste.

Gen. Kleščinskio sugavimo istorija buvo gera pamoka lietuviams. Nuopelnas už jo sugavimą priklauso tuometiniam

Lietuvos Karo Žvalgybos Viršininkui Jonui Budriui (dabartiniam Lietuvos Gen. Konsului New Yorke).

Lietuvos delegacija, vykdamą Maskvon, pasiėmė su savim maisto atsargų jos visos delegacijos personalui. Pasiėmė Hughes'o telegrafinį aparatą ir savo telegrafistą, kad galėtų tiesiog ir iš šalies nekliudomai su Kaunu susisiekti derybų bėgyje. Per visą derybų laiką Balutis, būdamas Kaune, kalbamuoju telegrafu kasdien kalbėjosi su delegacija Maskvoje, gaudamas kasdien jos pranešimus ir perduodamas jai Lietuvos vyriausybės pageidavimus, instrukcijas etc.

Ryšy su šiomis derybomis, tenka paminėti ir amerikietę p-lę Oną Draugelytę, kuri, savo patriotingumo vedama, nepabijojo ne tik Lietuvoje nuvykti, bet sutiko ir Maskvon važiuoti, kaip Delegacijos Pirmininko patikima stenografistė. Ji, negaudama ilgoką laiką Maskvoje jokių daržovių ir vaisių ir priversta, kaip ir kiti delegacijos dalyviai, misti vien konservais, pagaliau labai smarkiai susirgo ir turėjo anksčiau grįžti Kauną, kur netrukus vėl atsigavo. Tais laikais ji buvo tiesiog nepažinomas užsienio reikalų ministerijoj asmuo. Išbuvusi Kaune metus laiko, ji grįžo atgal Amerikon, bet jos trumpas buvimas Lietuvoje visados buvo minimas su pasigėrėjimu ir dėkingumu. Draugelytei išvažiavus, ją netrukus pakeitė kita amerikietė — p-lė Marija Radzevičiūtė (dabartinė ponija Ža-

deikienė, Lietuvos Ministerio Washingtonė žmona), kuri tais laikais buvo Politikos Departamento Direktoriaus (B. K. Balučio) sekretorė. Be jos užsienių reikalų ministerijoje, informacijos skyriuje, jau dirbo dar viena amerikietė, p-lė Magdalena Avietėnaitė (paeinanti iš Worcester, Mass.). Tuo būdu, nuo pat pradžios užsienių reikalų ministerijoje susidarė geras ir darbštus, Lietuvos reikalui "su kūnu ir siela" atsidavęs būrys amerikiečių: Balutis, Draugelytė, Radzevičiūtė ir Avietėnaitė. Prie jų galima pridėti ir Norų — Naruševičių, nors trumpai, tik laike Pirmojo Pasaulinio Karo buvusį Amerikoje, bet neblogai jau su Amerikos gyvenimu susipažinusi ir ne kartą Amerikos lietuvių vardu veikusi. Tad Amerikos lietuviai vien tik užsieninės Lietuvos politikos srityje yra daug pasitarnavę.

Taikos derybos su Sovietais buvo pradėtos, dar esant užsienio reikalų ministru Prof. A. Voldemarui (Galvanausko kabinete), o užsibaigę jau prie naujo užsienio reikalų ministerio Dr. Juozo Purickio, kuris įėjo į Dr. Kazio Griniaus kabinetą, sudarytą 1920 m. birželio 19 d. Vyriausybės ir užsienių reikalų ministerio pakeitimas eigoje svarbių derybų su kita valstybe, yra, nelyginant, arklių keitimas, kuomet vežimas yra vidurupyje. Tas tačiau buvo neišvengiamas: susirinkus Steigiamajam Seimui (geg. 15 d.), visa laikinoji vyriausybė automatiškai turėjo pateikti savo atsistatydinimą, kad duotų Steigiamajam Seimui laisvas rankas. Atsistatydinus Prezidentui Smetonai ir Galvanausko Kabinetui, St. Seimas, išrinkęs savo Pirmininku Aleksandrą Stulginskį, pavedė jam "eiti Respublikos Prezidento pareigas", iki Seimo bus

priimta pastovi Lietuvos Konstitucija. Naujojo Ministerių Kabineto sudarymas užsitęsė daugiau kaip mėnesį laiko, beieinant deryboms Maskvoje. Tas, žinoma, buvo "peilis po kaklu" užsienio reikalų ministerijai ir Maskvoje sėdinčiai Lietuvos delegacijai: nesant pastovios vyriausybės, derybų vedimas pasidaro negalimas.

Senam Kabinetui atsistatydinus, Užsienių Reikalų Ministerija buvo žinioje jos pastovių atsakingų valdininkų, šiuo atveju — Vice Ministerio Petro Klimo ir Politikos Departamento Direktoriaus **Broniaus Balučio**. Jie kartu su Delegacijos pirmininku Naruševičium, gyvai suinteresuoti derybomis Maskvoje, kuo greičiausiai ir galimai geriausiu krizės išrišimu, sudarė "mažą suokalbį" — kad naujoji vyriausybė išeitų galimai geriausia tarptautiniu atžvilgiu. Jie manė, kad geriausias Ministeris Pirmininkas būtų Dr. Kazys Grinius, kurį jiems teko geriau ir arčiau asmeniškai pažinti, drauge bedirbant Paryžiaus delegacijoje. Jo rimtumas, sugebėjimas šakotus klausimus suvesti į paprastą formulę, pagaliau jo tolerancingumas ir pažiūrų liberalumas, sveika "gaspadoriška" pažiūra į kiekvieną klausimą, reikalaujantį sprendimo, — visa tai darė jį labai pageidautinu kandidatu į būsimus ministerius pirmininkus. Užsienių reikalų ministerijos "trijulė" buvo koalicinio kabineto šalininkė: mat, svarbu buvo, bepradedant jau teisėtomis formomis apvilktą valstybės gyvenimą, kad pirmas konstitucinis Lietuvos Kabinetas būtų vieningas. Dr. Grinius, turįs jau iš seno Lietuvos visuomenėje teisingai sau pelnytą pagarbos vardą ir turėjęs progos susipažinti su platesniu pasauliu, paminė-

tos "Trijulės" nuomone buvo tinkamiausias kandidatas į ministerius pirmininkus, tiek vidaus, tiek ir užsienio politikos atžvilgiais. Tačiau jie susidūrė su viena sunkenybe: Dr. Grinius spyrėsi visomis keturiomis, nenorėdamas nei kalbėti apie savo kandidatūrą. Ėjo savaitė po savaitės, o krizė vis nesibaigė. Klimas su Balučiu sutarė parsikviesti iš Maskvos Naruševičių: jis ir amžium, ir pažiūromis, ir senesne pažintimi buvo daug artimesnis Griniui, todėl manyta, kad jis galėsias daugiau įtakos turėti. Naruševičius, gavęs instrukciją, parvyko iš Maskvos Kaunan. Padaryta visų trijų "konspiratyvis" pasitarimas ir prieita vieningos nuomonės, kad kitos išeities nebūsią, kaip pastatyti Dr. Griniui "ultimatumą": arba jis turi apsiimti sudaryti naują kabinetą, arba turėsiąs pasiimti moralinę atsakomybę už nutūkumą ir suardymą svarbių taikos derybų Maskvoj. Naruševičius turėjo tą "ultimatumą" pateikti Dr. Griniui galimai geriausioje ir labiausiai įtikinančioje formoje. "Mudu su Klimu" — pasakoja Balutis savo atsiminimuose — "turėjome paremti tą nuomonę visu Užsienių Reikalų Ministerijos autoritetu seiminiuose sluogsnuose ir Prezidentūroje. Tai nebuvo jokia ypatinga vidujinė politika iš mūsų pusės (nei vienas mūsų trijų nebuvo aktyvus jokios partijos narys), bet mes tikrai bijojome, kad Kabineto krizei besitęsiant, nežinia, kas gali atsitikti su pačiomis derybomis Maskvoje..."

Naruševičiui pavesta misija, nors nelengvai, pasisekė. D. K. Grinius, būdamas geras patriotas, negalėjo nesutikti su keliais argumentais ir pasižadėjo kandidatūrą priimti. Birželio 19 d. buvo paskelbtas naujas

Muzikas Aleksandras Kučiūnas su savo Muzikos Studijos mokiniais, koncertavusiais Chicago gegužės 22 d.

A. Kučiūno fortepijono mokinių rečitalis International House salėje, praėjo su dideliu pasisekimu. Dalyvavo 40 jo mokinių. Klausytojų gi buvo pilnutėlė salė. Dalyvavo šie (pasirodymo eilės tvarka) mokiniai: Jūratė Maciūnaitė, Dalia Tilindytė, Romanas Šileikis, Rimas Mulokas, Dalia Kremerytė, Adranne Kristofek, Audronė Bagdonaitė, Gražina Krištopaitytė, Margarita Rudis, Margaret Mary Jerome, Zita Litvinaitė, Alytė Vasaitytė, Ramūnas Bigelis, Dalia Rėkly-

tė, Paul Zopel, Diana E. Vilkas, Dalia Šulaitytė, Anthony Rudis, Gražina Maciūnaitė, Vlada Strimaitytė, Vincent Zopel, Violeta Karalytė, Liuda Peterytė, Virginija Lukaševičiūtė, Violeta Šilingaitė, Ona Valaitytė, Danutė Maciūnaitė, Ramūnas Motekaitis, Izolina Cibulskytė, Egidijus Valaitis, Rūta Lukaševičiūtė, Angelė Katelytė, Vytenis Dirkis, Joana E. Vilkas, Danguolė Prišmantaitė, Alvydas Vasaitis, Jūratė Bigelytė, Gintaras Naučas, Mary Anne Vilkas, ir Gražina Kremerytė

Dr. Griniaus Ministerių Kabinetas, kuriam užsienių reikalų ministeriu paskirtas Dr. Juozas Purickis, ligi tol buvęs Lietuvos Pasiuntiniu Berlyne. Derybos Maskvoje po to greit baigėsi, ir taikos sutartis su Sovietais buvo pasirašyta liepos 12 d.

Veikliausias studentas

Ne vienas studentas, šalia savo darbo universitete, yra parodęs gražios iniciatyvos ir lietuviškose organizacijose bei tarp užsieniečių Lietuvos var-

dą ir bylą garsinant. Norėdamas pagerbti ir paskatinti tokią individualią iniciatyvą, vienas studentijos bičiulis yra paskyręs dvi premijas, kurių pirmoji turės būti iteikta veikliausiam Illinois universiteto (Navy Pier) studentui ar studentei. Premijų dydis — 50 dol. ir 25 dol.

Lietuvių Studentų Santaros centro valdyba, kuriai buvo pavesta atrinkti šio atžymėjimo vertus kolegas, norėdama kuo kruopčiau atlikti savo užduotį, kviečia visus kolegas nominuoti veikliausiųjų studentų vardui kandidatus, nebūtinai santariečius, trumpai nupasakojant, kur jų pasidarbauta. Nominacijos artimiausiomis dienomis siųstinos L. S. Santaros pirmininko adresu: V. Kavolis, Wm. James Hall 106, Harvard University, Cambridge 38, Mass.

LIETUVOS NEPRIKLAUSOMYBĖS PRARADIMAS

Rašo: Kazys Škirpa

(Tęsinys)

Atsisveikinimas su pasiuntinybe

Rugpiūčio 14 d. buvo paskutinis momentas nelengvos kovos, kurią prisėjo vesti Lietuvos diplomatiniam postoviui Vokietijoje nuo pat birželio 15 d., norint apginti Lietuvos nepriklausomybę Berlyne. Ant įeinamųjų į pasiuntinybės rūmus ąžuolinių durų iškeltoji mūsų trispalvė, perrišta gedulo kaspinu, ženklino kiekvienam praeiviui, ką ji šiems Lietuvos garbingiems rūmams reiškė. Kad šis skaudus mums, būreliui lietuvių, kurie tada buvome susipietę aplink tą vėliavą, neliktų viešosios opinijos nepastebėtas, rugpiūčio 14 d. rytą suteikiau keliems vokiečių ir užsienio žurnalistams interview. Be to, leidau vienos JAV iliustruotų leidinių agentūros atstovams mūsų atsisveikinimą su pasiuntinybės rūmais nufilmuoti, kad mūsų lietuviškoji išeivija už okeano patirtų, jog atlikome savo pareigą iki galo ir kad šis istorinės reikšmės įvykis neliktų neužfiksuotas, kaip retas atsitikimas.

Kada sukviečiau savo bendradarbius į pasiuntinybės salę, nelengva buvo man pratarti susirinkusiems paskutinį žodį. Jaučiau, lyg būtų man kas užgniauzęs gerklę: taip tada buvo skaudu ir graudu. Tą išgyveno ir visi mano bendradarbiai, kovą ištesėję drauge su savo šefu, jo neapleisdami, nepaisydami visų tos kovos rizikų kiekvienam iš jų atskirai, ar jis buvo aukštesnis pareigūnas, ar eilinis tarnautojas, ar paprastas pasiuntinybės patarnautojas.

Sugiedojus visiems darniai paskutinį kartą pasiuntinybės rūmuose "Lietuva, tėvyne mūsų", tuojau pat iš jų išėjome, nes jau buvo aatėjusi von Doernbergo nurodyta valanda juos palikti. Pats užrakinau pasiuntinybės duris ir geležinius vartus, pro kuriuos prieš trejetą dienų bandė prasiveržti į pasiuntinybę sovietų užpuolikai. Po to išsiskirstė kiekvienas į butus, kur kas gyveno, ar laikinai prisiglaudė, staigiai netekęs pasiuntinybės rūmų pastogės.

Raktus pasiunčiau į Vokietijos užsienio reikalų m-ją specialiu kurjeriu, kaip buvo sutarta su von Doernbergu. Savo lydraštyje prie voko su raktais dar kartą pabrėžiau, jog niekas iš mano bendradarbių, pasiuntinybės narių, net nė joks pasiuntinybės tarnas, nesiėmė pareigos perduoti pasiuntinybės rūmus sovietams. Tai padariau sąmoningai, kad von Doernbergas negalėtų vėliau kaip nors išsisukinėti, jog aš, kalbėdamas su juo rugpiūčio 13 d. aiškiai jam pasakiau, jog niekas iš mūsų nesutinkame to padaryti. Sakytuoju kurjeriu teikėsi pabūti Dr. P. Karvelis, buvęs Lietuvos finansų ministeris. Netrukus paaiškėjo, jog von Doernbergas nesiskubino raktų iš Dr. Karvelio imti ir privertė jį išlaukti net apie pusantros valandos laukiamajame kambaryje. Tuo tarpu von Doernbergas turėjo stiprių diskusijų su sovietų ambasados pareigūnais, kurie reikalavo, kad vokiečiai priverstų mane ar ką iš mano bendradarbių perduoti pasiuntinybės rūmus tiesiog sovietų ambasadai. Bet jau buvo per vėlu, kelio atgal von Doernbergas nebeturė-

jo, kai jau buvo pats paprašęs raktus prisiųsti jam. Ponas von Doernbergas raktus priėmė iš Dr. Karvelio ir tuojau pat perdavė juos rusams, piktai tardamas: "Na, pagaliau, jūs juos turite!"

Vokietijos užsienio reikalų ministerijos protokolo šefas tuo būdu atliko tą juodą darbą, kurio man pavyko išvengti ir kurį kiekvienas kitas asmuo būtų laikęs didele negarbe. Juridiškai šis aktas reiškia pagalbos suteikimą grobikui užgrobti svetimą turtą; politiškai jis reiškia pagelbėjimą agresoriui baigti užslopinti kitos tautos nepriklausomybės likutį, kokį sudarė mums, lietuviams, Lietuvos pasiuntinybės rūmai Berlyne. Bet von Doernbergas, nors ir buvo laikomas labai mandagiu ir korektingu pareigūnu, koks visados turi būti protokolo šefas, bet buvo toks pat nacis, kaip ir jo tiesioginis viršininkas, Reicho užsienio reikalų ministeris von Ribbentropas. Von Doernbergas negalėjo nevykdyti savo šefo įsakymo, nors tas jo šefas politikoje vadovavosi ne teisės ir moralės principais, bet etika paprasto vyno pardavėjo, kuriuo jis buvo eilę metų prieš pasidarydamas Hitlerio užsienio politikos vykdytoju. Turiu pasakyti, jog von Doernbergas jau tėsi dėl tos misijos tikrai nelaimingas. Jis man pats vėliau vieną kartą pasipasakojo, jog, esą, niekad savo gyvenime jis neturėjęs taip didelio nemalono, kaip su tų mūsų pasiuntinybės raktų perdavimu sovietų ambasadai. Žmoniškai jį visiškai suprantu, nes jis nebuvo negeros valios žmogus, nors ir buvo nacis.

Kada sovietų diplomatai po kelių valandų atsiskubino su raktais į pasiuntinybės rūmus, jie turėjo lįsti į juos po tebekabančią aukštai ant įeinamųjų

Karo attaché Vokietijos valstybei gen. št. pulkininkas ŠKIRPA prisistato Vokietijos Reichspräsidentui feldmarsalui von Hindenburg 1930 metų vokiečių kariuomenės manevrų metu Kissingen'o rajone (Pietų Vokietijoje)

durų Lietuvos vėliava. Pažymėta gedulo kaspinu, ji pasitiko juos dar vienu Lietuvos protestu, kaip užgrobikus. Ji dar kabėjo kelias valandas, šitaip protestuodama, nes buvo tokioje vietoje pakabinta, jog be laiptų jos nuimti nebuvo galima, o laiptų pasiuntinybėje nebuvo. Tačiau, kada temstant įsibrovėliai surado iš kažkur laiptus ir kopė aukštyn jos nuplėsti, su sirinko prie pasiuntinybės rūmų nemažas būrelis praeivių, vokiečių. Iš publikos tarpo buvo girdėti pasipiktinimo balsų ir prieš tuos sovietų grobikus ir prieš paties ano meto vokiečių užsienio politiką, privertusių ambicingą 3 Reicho vyriausybę atsigulti ant pilvo prieš sovietų agresorius, bei leisti jiems iš-

niekinti kaimyninės, draugiškos valstybės garbingus rūmus ir juos tebegynusią tos valstybės tautinę vėliavą.

Tuo viskas dar nesibaigė. Kai svetimieji užpuolikai jau buvo įsiveržę į pasiuntinybės vidų, jie turėjo pasijusti labai nusivylę: vietoje kokių nors vertybių ar šiaip brangių daiktų, jie rado tik plikas sienas ir tuščius kambarius. Ta tuštuma turėjo priminti sovietams jų piktus tikslus prieš mūsų kraštą ir jų bolševikinių idėjų tuštumą ir niekingumą prieš kitas civilizuotas tautas. Vietoje pasiuntinybės perdavimo akto, kurį jie taip norėjo gauti, gavo pasiskaityti atverstas ant vieno stalo pasiuntinybės inventoriaus ir kasos knygas, kurių subalansavimui

buvau savo ranka padaręs šį įrašą:

Rusų okupantams žinotina

Jūsų principai — slopinti žmonių laisvę, griauti kultūrą ir grobti svetimą turtą. Jau pagrobėte Lietuvą, klasingai paglemžėte jos valstybinę nepriklausomybę, užgrobsite ir šiuos nepriklausomos Lietuvos rūmus. Bet teisingumas yra stipresnis už smurtą. Atsisikaitymo valandos neišvengsite!

K. Škirpa
Lietuvos Nepaprastas
Pasiuntinys ir Įgaliotas
Ministeris
Pirmasis Lietuvos
Kariuomenės Kūrėjas
Savanoris.

Berlynas,
1940 m. rugpiūčio 14 d.“

Ivykių sutirštėjimas ryšium su kova dėl pasiuntinybės gelbėjimo, neleido man pajudėti iš vietos, kad pasimatytčiau su E. Galvanausku ir iš jo patirčiau apie padėtį Lietuvoje po liaudies seimo gėdos akto. Ponas E. Galvanauskas buvo neseniai pabėgęs į Klaipėdą, ir buvo galima tikėtis iš jo daug ką patirti geresniam orientavimuisi. Todėl, kai tik kova dėl pasiuntinybės rūmų buvo baigta, rugpiūčio 16 d. išsiskubinau į Klaipėdą.

Kai rugpiūčio 19 d. grįžau iš tos kelionės, nudžiugau dėl žinios, kad vokiečiai pagaliau paleido prezidentą A. Smetoną iš internavimo ir kad jis su visa savo šeima yra atsiradęs Berlyne. Buvo vokiečių numatyta jį perkelti kur nors į Vakarų ar Pietų Vokietiją. Berlyne jam buvo leista apsistoti tik kelias dienas. Iš tikrųjų, prezidentas užsibuvo Berlyne daug ilgiau, ir tai suteikė man progos su juo apie viską plačiai išsikalbėti.

Kai kas seniau buvo linkęs daryti Lietuvos diplomatiniam postoviui Berlyne priekaištų, kodėl šis postovis nepasistengė pasimatyti su prezidentu tuo, kai patyrė apie jo atsiradimą Eitkūnuose ir gauti iš prezidento visų reikalingų nurodymų. Tikiuosi, jog tas, kas susipažino su šio mano rašinio skiltimis, jau gavo įsitikinti, jog tai buvo man neįmanoma. Mano išvykimas iš Berlyno birželio 15–16 kritiškais dienomis būtų ne tik buvęs lengvapėdiškas iš mano pusės, bet gal net būtų pakenkęs pačiam prezidentui, būtent, ta prasme, kad nebūčiau galėjęs laiku susirūpinti, kad jo negražintų atgal per sieną. Be to, iki jo internavimo

Liūdny birželio mėnesio dienų sukaktis buvo atitinkamai prisiminta ir Buenos Aires lietuvių kolonijoje. Paminėjimas buvo surengtas bendromis estų, latvių ir lietuvių pastangomis. Paveiksle — meninės minėjimo programos vykdytojos (sėdi): Vladė Malelaitė—Survilienė, Marė Personytė—Zavickienė ir Ona Gudliauskaitė—Ožinskienė; stovi: Juana Murinaitė — Šimoliūnienė ir estaitė G. Kelli.

neįmanoma buvo suspėti nuvykti iš Berlyno į Eitkūnus, o kai jau buvo internuotas, tai be vokiečių įstaigų leidimo vargu ar būčiau galėjęs su prezidentu pasimatyti. Prašytis gi leidimo pas vokiečius man, atrodo, politiškai nederėjo. Žinojau, jog sovietų ambasada atstatė į mane ir į prezidentą savo akis, o vokiečiai buvo susirūpinę savo santykių išlaikymu su Maskva. Tačiau, nepalikau prezidento nepainformuoto apie tai, ką tuo metu veikė ir planavo mūsų diplomatinis postovis Berlyne. Tai buvo padaryta liepos mėn. antroje pusėje per vieną prezidentui artimą asmenį, poniją Tubelienę, kuriai parūpinau leidimą pasimatyti su prezidentu be pašalinių liudininkų. Man buvo be galo sunku ant sąžinės, kad nepavyko išsaugoti pasiuntinybės rūmų iki prezidento at-

vykimo į Berlyną ir kad todėl negalėjau suteikti jam ir jo artimiesiems geresnės pastogės. Jos nebeturėjau ir buvau pats priverstas su savo šeima laikinai prisiglausti pas svetimuosius, kol suradau ir įsirengiau nuosavą privatinį butą. Taupydamas lėšas nežinomam rytojui, prezidentas jautėsi priverstas su visa savo šeima ir artimaisiais apsistoti viename kukliame pensionate. Susitikimas su a. a. A. Smetona, kaip Lietuvos respublikos prezidentu, kukliame kambaryje ir svetimame krašte, buvo gaudus atsitikimas. Sunku jį aprašyti, neatžadinus skausmo, kurį abu tada išgyvenome. Pati aplinka, kurioje tas susitikimas įvyko, be atskiros žodžio pasako, kokion padėtin pats Lietuvos respublikos prezidentas ir jo diplomatinis atstovas Vokietijoje tada buvo atsidūrę.

Nors nuo Lietuvai tragiškų birželio vidurio dienų jau buvo praėję ištisi du mėnesiai laiko, bet A. Smetona vis dar atrodė perblokštas ir prikankintas. — Žmoniškai tai buvo visai suprantama, kodėl. Juk ne kam kitam, kaip jam, A. Smetonai, teko tada stovėti tų siaubingų įvykių centre. Todėl jis skaudžiau, kaip kuris kitas lietuvis, išgyveno Lietuvos nelaimės pasekmes. Tačiau, kaip gyvas to pasikalbėjimo liudininkas, laikau reikalinga čia pažymėti, jog A. Smetona tada buvo ne tiek susikrimtęs dėl to, kad jo ilgametį režimą ištiko tokia didelė katastrofa, kuri ir jį patį taip skaudžiai palietė, kiek buvo nusiminęs dėl bendros krašto nelaimės ir susisielojęs pirmiausia tuo, koks likimas laukia mūsų tautą, jai atsidūrus po bolševizmo letena. Šiame sielvarte atsispindėjo visa a. a. A. Smetonos moralinė stiprybė, kaip vieno iš didžiųjų mūsų tautos vyrų, visą savo gyvenimą pasiukojusio tautiniam darbui ir kovai dėl Lietuvos politinės laisvės ir valstybinės nepriklausomybės. Ypač jis buvo susirūpinęs, koks laukia likimas lietuvių inteligentiją ir mūsų karininkiją. Jis su pagrindu prisi-bijojo, kad sovietiniai įsibrovėliai nesigriebtų azijatiškų priemonių mūsų tautos elitui fiziškai išnaikinti.

Prezidentas pritarė mano parodytai iniciatyvai bei padarytiems žygiams ir dėkojo už ryžtingą elgesį, ginant Lietuvos pasiuntinybės rūmus nuo sovietų pasikėsینimo. Be to, prezidentas labai apgailestavo, kad buvo vokiečių sukliudytas ir negalėjo anksčiau atvykti į Berlyną, kad savo aktyviu dalyvavimu prisidėtų prie Lietuvos pasiuntinių išvystytos akcijos prieš Sovietų Rusijos agresiją

sustiprinimo. A. a. A. Smetona man taip ir pareiškė:

— Jūs, Lietuvos atstovai, dar susigriebėte protestuoti, aš gi ir to negalėjau padaryti.

— Ar nebuvo galima pareikšti kokį nors protestą, pasitraukiant iš Kauno? — paklausiau.

— Maniau, bet negalėjau prieiti prie radiofono; opozicija savo nepaprastu triukšmu dėl mano apsisprendimo pasitraukti į užsienį buvo A. Merkį stačiai apglušinusi, — paaikškino prezidentas.

Ta proga prezidentas A. Smetona papasakojo man, jog buvo davęs įsakymą krašto apsaugos ministeriui gener. Musteikiui suorganizuoti pasitraukimo pasienį ginkluotą apsaugą. Generalas Musteikis, kaip žinoma, buvo prezidento nuomonės, kad reikia sovietų agresijai pasipriešinti. Vykdydams prezidento pavardimą, jis buvo davęs atitinkamus įsakymus keliems mūsų kariuomenės pulkams, kurie buvo arčiau tos vietos, būtent 9 pėst. pulkui, 7 pėst. pulkui ir 3 kavalerijos pulkui.

Turėjau kiek abejonių, ar A. Smetona nepasipriešins sumanymui bazuoti kovą dėl Lietuvos nepriklausomybės atstatymo ne ant politinių partijų, bet sukurti tam reikalui naują politiskai visuomeninę organizaciją — Lietuvių Aktyvistų Frontą. Prezidentas sakytam sumanymui pritarė. Žinoma, jam, kaip vienos politinės partijos vadui, ne labai galėjo patikti, kad ketinama pasiremti kažkokia nauja organizacija, tada dar net nė neįkurta, o ne buvusiomis partijomis, pirmoje eilėje ta, kuria jis rėmėsi pats ilgus metus savo buvimo valdžios priešakyje, būtent tautininkų partija. Iš pasikalbėjimų betgi paaikškėjo, jog A. Smetona statė

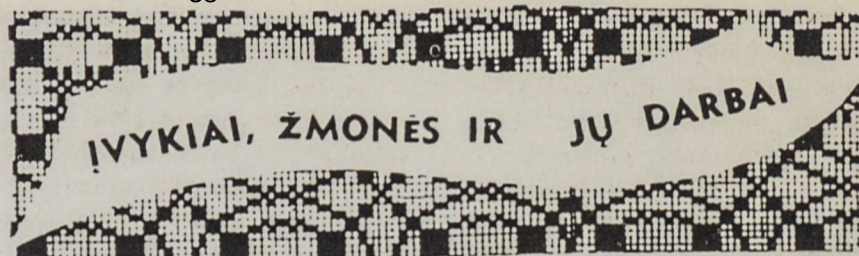
Lietuvos reikalą aukščiau už tos partijos ambicijas. Jo gilus patyrimas politinėje veikloje jam pasakė, jog būtų buvę anomis aplinkybėmis netikslinga remtis senais griaučiais bei eiti senu, nuvalkiotu ir visiems iki kaulo įgrisusiu partinių rietenų keliu, norint pasiekti didelį tikslą, kuris kiekvienam lietuviui buvo vienodai brangus. Juo labiau, kad po birželio 15 dienos supasavus partijoms, jos buvo pasidariusios ryžtingesniuose mūsų tautos sluoksniuose labai nebe populiarios. Iš tikrųjų, bolševikinėje santvarkoje nė negalėjo ką veikti, kai jų vadovybės okupanto greitai sulikviduotos ir partijų žymesnieji veikėjai viešai visiems ir seniau buvo išryškėję, taigi žinomi ir mūsų tautos laisvės žudikams, pagal kartotekas, kurias Pozdniakovas, be abėjonės, jau buvo pasirošęs iš anksto.

Tuo metu, kada šitaip su prezidentu tariausi, kaip būtų įmanoma siekti užsibrėžto tikslo, bendra kariškai politinė padėtis keitėsi mums nepalankia linkme. Visų pirma, kaip minėta, jau buvo paaikškėję, jog vokiečių karinių jėgų traukimo iš Vakarų į Rytus Maskva nepalaikė "casus belli" ir tą faktą tyliai suvirškino. Tai reiškė, jog progos nusikratyti sovietinio okupanto priseina dar palaukti, gal ir ilgokai, nes niekas negalėjo iš anksto pasakyti, kada gi ta Maskvos Berlyno ašis, tikroji Lietuvos nelaimės kaltininkė, pagaliau sutrupės. Kad naciai Lietuvos pasiuntinybę uždarė ir jos rūmus perleido savo sovietiniams partneriams, buvo kitas stiprus ženklas, jog Reichas be galo su Maskva skaitosi. Pagaliau, mano paties padėtis, kaip Lietuvos diplomatinio postovio Berlyne, pasidarė po sakyto atsitikimo nebetikra. Prezidentas

norėjo greičiau iš Vokietijos išvykti į kurią nors neutralią šalį, o iš ten pasiekti J. A. Valskybes. Aš jį nuo to atkalbinėjau ir siūliau per daug nesiskubinti, palaukti, jei ne pačioje Vokietijoje, tai, pvz., Šveicarijoje, bet į užokeanį nesikelti, kol nesusilauksime Maskvos Berlyno ašies lūžio. Buvau tikras, kad jis kada nors turės įvykti. Tada matytųsi, kokia susidarytų nauja padėtis ir ar nebūtų įmanoma Lietuvai atsistoti ant savo valstybinių kojų. Bet Prezidentas turėjo savo tvirtą nusistatymą. Atsižvelgiant į suminėmus faktus, aš negalėjau su juo sutikti. Tačiau jis pažadėjo dar kiek ilgiau užsibūti Šveicarijoje, gal net ten pasilikti iki karo galo, jei tik būtų įmanoma. Jei gi tatau būtų praktiškai neįmanoma (tai priklausė nuo Šveicarijos vyriausybės sutikimo) ir prisieitų nukeliauti į užokeanį, tai prezidentas pažadėjo kiekvienu momentu grįžti.

Padaręs šveicarų pasiuntinybėje ir JAV ambasadoje žygių, kad suteiktų prezidentui A. Smetonai ir jo artimiesiems vizas vykti, kur jis tarė esant reikalinga, rugsėjo mėn. pradžioje išsiskubinau į Berną ir Rymą pasitarti su kitais savo kolegomis. Lietuvos pasiuntiniais, pirmiausia su mūsų diplomatijos šefu St. Lozoraičiu. Svarbu buvo nusistatyti, ką toliau daryti ir kaip elgtis mūsų diplomatiniam postoviui Berlyne.

Kada grįžau pro Berną atgal, ten radau jau atsikėlusį ir prezidentą A. Smetoną su šeima ir savo artimaisiais. Vėl įvyko naujų pasitarimų. Buvau paties prezidento ir kitų tų pasitarimų palaimintas grįžti į savo postovį ir, jei tik būtų įmanoma, visais būdais stengtis gelbėti Lietuvą.

Liepos 25 d. įvyko Chicagos Lietuvių Moterų Klubo veiklos sezono užbaigimo iškila. Mat, kasmet nuo birželio mėnesio klubas nutraukia savo veiklą iki vidurio rugsėjo mėnesio. Iškila sutraukė daug gražios lietuviškos publikos. Visi tikrai smagiai svečiavosi, vakarieniavo, ir linkšminosi. Vakarienių metu, buvo pagerbti Lietuvos konsulas dr. Petras Daužvardis ir ponina Josephina Daužvardienė — klubo garbės pirmininkė. Klubas gerbiame Daužvardžius apdovanojo sidabro dovana ir nuoširdžiai dėkojo jiems už jų aktyvų dalyvavimą Amerikos lietuvių organizacijose... Dovaną įteikė klubo pirmininkė Antoinette Kazanauskienė... Iškilos rengimo komisijos pirmininke ir padėjėja — ponios Constancija Hofer ir Adelė Mikšis jautėsi labai patenkintos svečių gaušumu ir jų gera nuotaika.

Mielas Margučio skaitytojai,
Patikrinęs prie savo adreso, kada yra išsibaigusi Jūsų prenumerata, iškirpk čia šalia spausdinamą lapelį ir, užpildęs jį, pasiųsk Margučio Administracijai.

Margučio prenumerata mėtams \$ 3.00

Vardas — pavardė

Adresas

Siunčiu už Margutį \$

MIN. ST. LOZORAIČIO PAREIŠKIMAS.

Jungtinių Tautų Generalinės Asemblėjos Pirmininkui E. N. van Kleffens:

— Jungtinėms Tautoms švenčiant dešimtą jų įsteigimo sukaktį, šitoje tarptautinėje organizacijoje nėra Lietuvos ir lietuvių tauta yra priversta tylėti.

Ši padėtis yra tiesioginė So vietų Sąjungos įvykdytos prieš Lietuvą agresijos pasekmė.

Reikšdamas iškilmingą ir formalų protestą prieš šiuos So vietų Sąjungos veiksmus, kurie sudaro taip pat ryškų ir tęstinį Jungtinių Tautų statuto prievolių laužymą, aš pareiškiu kartu, kad lietuvių tauta nėra pripažinusi vadinamojo Lietuvos įjungimo į Sovietų Sąjungą ir jo niekad nepripažins.

Prieš dešimtį metų Jungtinių Tautų tribuna buvo pastaityta tam, kad teisės, teisingumo ir garbės balsas skambėtų ir vyrautų pasaulyje. Aš konstatuoju giliai dėkingas, kad iš tos tribūnos daug Jungtinių Tautų narių yra pakėlę savo balsą, gindami Lietuvos teises ir kankinamą lietuvių tautą. Aš viliojosi, jog ateis laikas, kad Jungtinės Tautos, pasmerkdamos Sovietų Sąjungos padarytą Lietuvos atžvilgiu tarptautinį nusikaltimą, galės pradėti tyrinėti priemones lietuvių tautai iš Sovietų okupacijos išvaduoti ir Lietuvos Respublikos nepriklausomybei atstatyti.

Birželio 18-19 dd. Detroite įvyko Lietuvių Studentų Santaros narių sąskrydis.

Sekantis santarliečių suvažiavimas įvyks rugp. 24-27 d. p. Bačlūno vasarvietėje Tabor Farm.

George ir Julia Rudeliai, gyvenę Los Angeles, Cal., buvo atsilankę keliom savaitėm į Chicago. G. Rudelis yra ilgus metus talkininkavęs Margučiu ir dar dabar palaiko su Margučiu kuo glaudžiausius ryšius. Gyvendamas Los Angeles mieste, ten yra įsijungęs į lietuvių veiklą ir padeda vietinei lietuvių radijo programai, kuriai vadovauja Bruno Gedminas.

* Liepos 2—3 d.d. New Yorke, Baltų Laisvės Namuose,

Iš 27 išrinktų tarybos narių posėdžiuose dalyvavo 18, būtent: prel. I. Albavičius, dr. J. Bajerčius, prel. J. Balkūnas, St. Barzdukas, A. Bendorius, dr. M. Gimbutienė, dr. J. Girnius, kun. St. Yla, prel. P. Juras, J. Kapočius, prof. S. Kulpaila, dr. V. Maciūnas, A. Mikulskis, dr. A. Nasvytis, dr. J. Puzinas, J. Stukas, J. Šlepetys, prof. J. Žilevičius.

Dr. Antanas Rudokas, O. D.
4455 S. California Ave.
Chicago 32, Ill.

Tikrina akis ir pritaiko akinius
keičia stiklus ir rėmus.

Šaukite — YA. 7-7381

Priima: vakarais 6' iki 9, šeštad.
10 ryto iki 4, trečiad. ir sekmad.
tik susitarus.

* Prieš porą ³⁹savaičių V. Grigaitytės ir N. Paramskienės iniciatyva įsteigtas Lietuvių Moterų Atstovybės Klubas Washingtonė. Į Klubą įstojo 16 narių. Valdybon išrinktos: N. Paramskienė — pirmininke, B. Darlys — vicepirmininke, V. Grigaitytė — sekretore-iždininke ir G. Krivickienė su Kupreniene valdybos narėmis. Į Klubą garbės nars nutarta kviesti M. Žadeikienė ir J. Tubeliene.

Dr. S. BIEZIS, M.D.
GYDYTOJAS ir CHIRURGAS
3148 W. 63rd Street
Tel. PROspect 8-1717
Valandos: 1 - 3 ir 7 - 8 vak.
Rez.: 3241 W. 66th Place
Tel. REPUBLIC 7-7868
Trečiadieniais ir sekmadieniais
pagal susitarimą

Telephone LAfayette, 3-3572

Petras Bieliūnas
4348 S. California Ave

Olympic 2-5245
Riverside 7-5345
Alfred VANCE
177 Woodside Rd.
Riverside, Ill.

LAIDOTUVIŲ DIREKTORIAI

Chicagos

Lietuvių Laidotuvių

Direktorių Ass'n Nariai

Telephone COMmodore 4-2228

L. Bukauskas

10821 S. Michigan Ave.

Telephone YARds 7-0781

Leonardas A. Ezerskis

1616 West 16th Street

Telephone SEeley 3-5711

Petras P. Gurskis

659 West 18th Street

Telephone REPUBLIC 7-1213

Virginia 7-6672

PULLman 5-1270

Steponas C. Lachawicz

2424 W. 69th Street

2314 West 23rd Place

10756 S. Michigan Ave.

Telephone YARds 7-3401

Antanas M. Phillips

3307 S. Lituania Ave.

Telephone YARds 7-1911

Povilas J. Ridikas

3354 S. Halsted Ss.

Phone YARds 7-1138 - 1139

— **Jurgis F. Rudmin**

3319 S. Lituania Ave.

Telephone OLYmpic 2-1003

Vasaitis — Butkus

1146 S. 50th Ave. Cicero, Ill.

**Antanas S. Petkus turi įrengęs dvi moderniškąs
laidojimo įstaigas.**

MARQUETTE PARK.....
6812 SO. WESTERN AVE.
TEL GR 6 2345

CICERO.....
1410 SO. 50th AVE.
TEL TOWNhall 3 2109

FUNERAL DIRECTOR

Anthony Petkus

40
3-54
AMBRAZIEJUS, BRONIUS
1656 W. OGDEN AVENUE
CHICAGO 12, ILL.

* Knyga „Antanas Vanagaitis“, kurią išleido Juozas Bačiūnas, jau baigiama išparduoti. Susidomėjimas šia knyga labai didelis visose lietuvių kolonijose. Knygos kaina \$2.00. Užsakymus siųsti Margučiu
Jūsų talka Margučiu buvo ir tebėra reikalinga. Jei surasi vieną naują prenumeratorių—būsi Margučiu daug padėjęs.

KRAUTUVININKAI

Kai norite gauti gerų rūkytos mėsos produktų, visuomet kreipkitės į

JULIUS KUZAS

Wholesale Distributor
Smoked Meat Products

JULIUS KUZAS

Pristato tik didesniais kiekiais
Wholesale — krautuvėms bei įvairiems parengimams

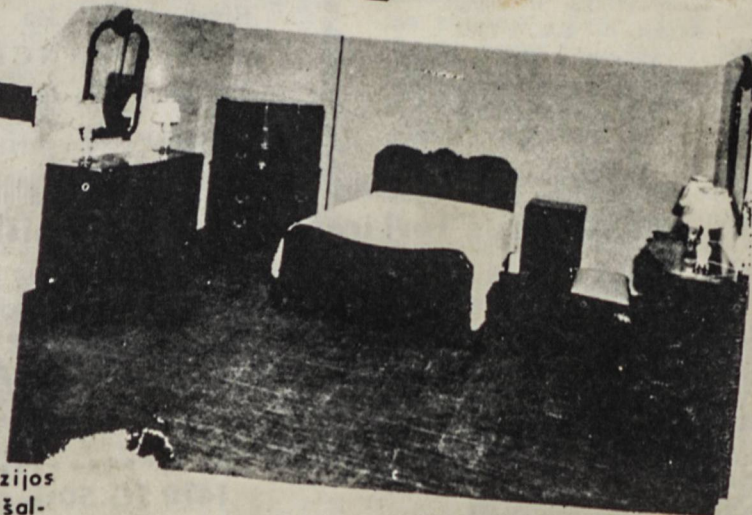
6840 So. Artesian Avenue
Chicago 29, Ill.
Tel. WALbrook 5-8744

Roosevelt

FURNITURE CO.

DIDŽIAUSIAS
PASIRINKIMAS
ĮVAIRIAUSIŲ DALYKŲ
JŪSŲ NAMŲ PAPUOŠIMUI

Savininkai:
BERTULIS
ir
RAUDONIS

Čia gaunami geriausiai baldai, televizijos ir radijo aparatai, siuvamos mašinos, šaldytuvai ir visi kiti namų apstatymui reikalingi dalykai.

2310 WEST ROOSEVELT RD.
Chicago 8, Illinois